

A young boy with dark hair, wearing an orange t-shirt over a grey long-sleeved shirt, stands on a blue track. He has a small white tag with the word 'SPECIAL' on his chest. The background is blurred, showing a red wall and a blue structure. The text 'SPECIAL HEROES EVALUATIE 2009/2012' is overlaid in large, bold, white letters with an orange outline.

SPECIAL HEROES EVALUATIE 2009/2012

A solid orange vertical bar on the left side of the page.

SPECIAL HEROES

EVALUATIE 2009/2012

INHOUD

Voorwoord	5
Hoofdstuk 1	
Het programma Special Heroes	6
1.1 Doelen, doelgroepen, ambitie en opdracht	9
1.2 Aanpak	11
1.3 Organisatie	18
1.4 Activiteiten en praktijkvoorbeelden	24
1.5 Special Heroes in de media	27
Hoofdstuk 2	
Onderzoek, monitoring en evaluatie	30
2.1 Onderzoek onder cluster 3 scholen en hun leerlingen	32
2.1.1 Samenvatting uitkomsten 0-meting cluster 3 (startsituatie)	36
2.1.2 Samenvatting uitkomsten 1-meting cluster 3 (eindsituatie)	38
2.2 Onderzoek onder sportaanbieders	43
2.3 Het ontwikkelen van een theoretische onderbouwing	44
Hoofdstuk 3	
Visie Special Heroes op de toekomst	46
Bijlagen	54
Colofon	72

VOORWOORD

De afgelopen vier jaar is het programma Special Heroes uitgegroeid tot een landelijk en breed gedragen sportstimuleringsprogramma voor kinderen en jongeren in het speciaal onderwijs, clusters 1, 2, 3 en 4. Hoog tijd om de balans op te maken: wat gaat goed, waar gaan we mee door en wat kan beter. Daarbij blijven we onverminderd streven naar een meer vanzelfsprekende integratie van leerlingen uit het speciaal onderwijs binnen de sportverenigingen.

Special Heroes is vooral succesvol dankzij de ondersteuning van het Ministerie van VWS en de bijdragen van provincies, fondsen, gemeenten, scholen, ouders, bonden en sportverenigingen. De specifieke effecten en resultaten van Special Heroes, zowel bij leerlingen als op organisatieniveau, zijn beschreven in deze evaluatie van de periode 2009 - 2012.

We staan nu op het punt een volgende fase in te gaan. Het verduurzamen en borgen van het succes op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau binnen de driehoek onderwijs, sport en overheid heeft de hoogste prioriteit. Gezamenlijk is en blijft het belangrijk te werken aan oplossingen voor de grootste knelpunten: vervoer, sportaanbod op maat en professionele ondersteuning, bijvoorbeeld door combinatiefunctionarissen.

Tegelijkertijd breidt het programma zich nog steeds uit: Special Heroes wordt de komende jaren op alle cluster 2 en meer cluster 4 scholen geïmplementeerd. Helaas nog niet op alle cluster 4 scholen (278), terwijl juist de doelgroep van de cluster 4 scholen groeiende is en meer behoefte heeft aan een methodische en integrale aanpak. Veel meer dan in eerste instantie door verschillende partijen verwacht.

Namens de stuurgroep Special Heroes wil ik iedereen bedanken die zich heeft ingezet om Special Heroes tot een succesvol programma te maken. Ik ben ervan overtuigd dat we in de komende jaren met elkaar de vanzelfsprekende integratie van leerlingen uit het speciaal onderwijs binnen de sportverenigingen nog weer een paar stappen verder gaan brengen.

Jos Kusters
Voorzitter stuurgroep Special Heroes

HOOFDSTUK I

HET PROGRAMMA SPECIAL HEROES

Special Heroes is een sportstimuleringsproject voor leerlingen in het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs in de leeftijd van 6 tot en met 19 jaar. De projectorganisatie is gevormd door Gehandicaptensport Nederland, het Nederlands Olympisch Comité/Nederlandse Sportfederatie (NOC*NSF) en de Landelijke Vereniging voor Cluster 3 scholen (LVC3)¹. Een stuurgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de drie partijen en een onafhankelijk voorzitter, is opdrachtgever voor de programma organisatie. Special Heroes is in de periode 2009 - 2012 mede mogelijk gemaakt door het Ministerie van VWS, de provincie Noord-Holland en het platform voor Sport, Bewegen en Onderwijs. Daarnaast heeft Special Heroes bijdragen ontvangen door het goede doel te zijn van de NOT in 2011 (Innovatieprijs van de nationale vakbeurs voor onderwijsprofessionals) en van de Jan Janssen Classic in 2011 en 2012.

Het programma richt zich primair op de plaats waar het grootste deel van de doelgroep zich bevindt: de scholen voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs. De school is 'de spil' in de aanpak, zij organiseren in hun lokale en/of regionale omgeving een intensieve samenwerking met sportverenigingen en andere sportaanbieders. De mogelijkheden voor kinderen en jongeren met een beperking om te sporten en bewegen lopen per situatie sterk uiteen. Special Heroes wil hierin verbetering aanbrengen door maatwerk te leveren. Via de school worden ook de ouders én de verenigingen in de buurt bij de sportkeuze van het kind betrokken. Dit vergroot de mogelijkheden voor deze leerlingen om in hun vrije tijd bij een vereniging te gaan sporten en bewegen. Net zoals hun broers of zussen vaak al doen.

Voor het programma is een intensieve samenwerking noodzakelijk met andere organisaties, bijvoorbeeld met zorginstellingen, gemeentes, sportfederaties en provincies. Een belangrijke rol voor de ondersteuning bij de stap van de leerling naar een vereniging is weggelegd voor de door het ministerie van VWS en OCW geïntroduceerde combinatiefunctionaris. Het programma Special Heroes zet deze functie in voor extra begeleidingsactiviteiten. Combinatiefunctionarissen hebben de juiste kennis en ervaring en vormen de brugfunctie tussen school en vereniging.

Duurzaamheid is een belangrijke peiler. Het programma wil door aanpak en werkwijze investeren in langdurige en vooral structurele relaties op het gebied van sport en bewegen tussen de scholen enerzijds en de sportverenigingen en sportaanbieders anderzijds. De samenwerkingsrelatie wordt ondersteund door een samenwerkingsovereenkomst met daarin afspraken over de wederzijds verwachtingen, verplichtingen en inspanningen.

Special Heroes is vanaf 2009 van start gegaan met de landelijke uitrol op cluster 3 scholen, voor leerlingen met een verstandelijke en/of lichamelijke handicap en chronisch zieke leerlingen. Vanaf 2011 volgden de scholen in cluster 1, voor blinde/slechtziende leerlingen. Daarnaast zijn in 2011 pilots gestart op scholen in cluster 2, voor dove en slecht-horende leerlingen en leerlingen met spraakmoeilijkheden, en in cluster 4, voor leerlingen met gedragsproblemen en autisme. Inmiddels heeft het programma vervolfinanciering gekregen, waardoor de looptijd is verlengd tot eind 2015. Deze periode richt zich op verdere uitrol in cluster 2 en 4.

¹ Doordat Special Heroes inmiddels actief is in alle clusters van het Speciaal Onderwijs wordt de rol van LVC3 binnen het samenwerkingsverband in 2013 overgenomen door de PO-Raad.

“ IK ZIT OP EEN SPORTCLUB! ”

Waar zit jij op? ‘Op Sportmaatjes,’ zegt Lidewij (9 jaar) trots! Eindelijk kan Lidewij ook zeggen dat ze op een sportclub zit en dat vindt ze stoer. Hiervoor had ze nog nooit bij een vereniging gesport, maar dat veranderde toen ze vorig jaar meedeed aan een judoproject van Special Heroes.

Nu gaat Lidewij elke woensdagmiddag naar Sportmaatjes. Een club voor sport en spel op haar eigen school en allemaal onder begeleiding van een bewegingsagoog en orthopedagoog. ‘Lidewij kan redelijk goed bewegen, maar haar gedrag is bij tijd en wijle lastig. Het is heel prettig dat de begeleiding niet alleen lichamelijk is, maar ook is aangepast aan haar verstandelijke mogelijkheden,’ vertelt Hester Kuiper, de moeder van Lidewij. ‘Zonder Annewil, de orthopedagoog, zou het sporten Lidewij echt niet lukken.’

Naast bewegen vinden Hester Kuiper en haar man het sociale aspect heel belangrijk. ‘Omgaan met leeftijdgenoten buiten schooltijd mist Lidewij heel erg. Daarom is het zo goed om naar Sportmaatjes te gaan. Een ander doel voor ons is dat ze leert iets af te maken. Met haar korte aandachtsspanne is dat moeilijk. Maar het allerbelangrijkste is natuurlijk dat Lidewij er plezier aan beleeft en dat doet ze zichtbaar. Iedere week komt ze stralend en met een rood hoofd van inspanning uit de les. Zonder Special Heroes was dat niet gelukt!’

Lidewij is 9 jaar oud en heeft een verstandelijke en lichamelijke beperking. Dagelijks gaat zij naar Mytylschool De Trappenberg in Huizen. Naast de reguliere gymles op school en Sportmaatjes (ontstaan uit het Special Heroes project), ligt Lidewij wekelijks in het zwembad voor haar zwemles.

DOELEN, DOELGROEPEN, AMBITIE EN OPDRACHT

Het hoofddoel van Special Heroes is: door middel van een structurele inbedding van bewegings- en sportactiviteiten binnen en buiten de school de sportdeelname van leerlingen in het speciaal onderwijs vergroten.

Doelen

- het vergroten van de sportparticipatie van leerlingen met een beperking;
- de leerlingen kennis laten maken met diverse vormen van bewegings- en sportactiviteiten;
- de leerlingen motiveren voor een actieve vrijetijdsbesteding;
- het bevorderen van de integratie in de maatschappij van leerlingen met een beperking;
- verenigingen beter toerusten voor het opnemen van jongeren met een beperking;
- het aanbieden van de organisatie en de uitvoering van een naschools sportaanbod;
- de uitbreiding van de ‘leefwereld’ van de leerlingen en het vergroten van hun zelfvertrouwen.

Doelgroepen

In de periode 2009 - 2012 wordt het programma uitgevoerd op scholen uit cluster 1 en 3 van het speciaal onderwijs. Dit zijn scholen voor leerlingen met respectievelijk een visuele beperking en leerlingen met een chronische ziekte of een lichamelijke, verstandelijke of meervoudige beperking. Bovendien worden pilots uitgevoerd op een zestal scholen uit cluster 2, voor leerlingen met een auditieve beperking en cluster 4, voor leerlingen met ernstige gedragsproblemen en autisme.

In Nederland zijn er 502 scholen voor speciaal onderwijs met 65.000 leerlingen. Het programma is voor leerlingen in de leeftijd van 6 tot en met 19 jaar.

Opdracht 2009 - 2012

Vanuit het Ministerie van VWS heeft Special Heroes bij de start van het project de volgende opdracht gekregen:

- 1 Op 1 juli 2012 hebben 166 scholen meegedaan aan het programma Special Heroes. Dit betrof zoveel mogelijk alle cluster 1 en cluster 3 scholen en zes pilots in cluster 2 en 4.
- 2 Op 1 juli 2012 is 55% van de leerlingen van de scholen in cluster 1 en 3 en 55% van de leerlingen van de pilots in cluster 2 en 4 bereikt met het programma (55% van 34.948 leerlingen = 19.221 leerlingen).

“ IEDER PROJECT IS ANDERS ”

Een regionaal projectleider heeft overal zijn of haar oren en ogen open. Weet wat er op de werkvloer afspeelt en waar behoefte aan is. Ingrid Peperkamp is zo'n projectleider die heel wat puzzels oplost. 'Het is zó mooi als het ondanks alle belemmeringen toch lukt een kind aan het sporten te krijgen.'

Een project dat je organiseert in Dordrecht één-op-één kopiëren in Utrecht? Vergeet het maar. 'Het is iedere keer verschillend, het is allemaal maatwerk,' vertelt Peperkamp. De ingang bij scholen is door het succes van Special Heroes makkelijker geworden, helaas blijven knelpunten bestaan. 'Sommige vakleerkrachten zijn in het begin wat gereserveerd wanneer een vereniging op school komt, maar zien snel de meerwaarde van een trainer. Het vervoer van de kinderen vraagt om creatieve oplossingen van alle betrokkenen en het werken met vrijwilligers op een vereniging is soms kwetsbaar. Vallen er vrijwilligers weg, dan kan een activiteit niet verder groeien.'

Ook de benadering van de clusters is specifiek. 'Cluster 1 bijvoorbeeld is de kleinste groep, maar het is lastig om hen aan het sporten te krijgen. Naast reguliere sporten spelen ze vaak goalball of showdown. Reizen is onvermijdelijk en dat is een enorme drempel. Daarnaast is het voor deze kinderen moeilijk om met buurtkinderen te spelen. Daarom kruipen ze, na school, achter de computer en hebben contact met hun Facebook vrienden. Het isolement is groot.'

Gelukkig zijn er veel mooie resultaten. Onlangs was Ingrid Peperkamp bij het 25-jarig jubileum van g-korfbalvereniging WION in Rotterdam. 'De kinderen van toen, zijn de volwassenen van nu. Hebben ze hun weg gevonden naar een vereniging, dan blijven ze trouw! In Brielle bijvoorbeeld; de vakleerkracht is, in haar aanvullende rol als combinatiefunctionaris heel actief met Special Heroes.

De gemeente stelde zelfs een subsidie voor vier jaar beschikbaar. Nu wordt onderzocht hoe de stad kan samenwerken met buurgemeenten want Brielle is klein en afgesloten door water. Zo kunnen nog meer kinderen gaan sporten door Special Heroes.'

Ingrid Peperkamp is regionaal projectleider voor Special Heroes. Zij is actief in regio Midden Nederland voor cluster 1, 2 en 3 scholen. Peperkamp is betrokken bij Special Heroes vanaf de start in Arnhem in 2009.

REALISATIE OPDRACHT 2009/2012

1

Gedurende deze periode hebben in totaal 185 scholen meegedaan aan het programma Special Heroes.

Dit betrof:

- 7 van de 9 cluster 1 scholen
- 14 pilots op cluster 2 scholen
- 130 van de 172 cluster 3 scholen
- 34 pilots op cluster 4 scholen

2

Van de deelnemende scholen worden in totaal 29.144 leerlingen bereikt (83% van de leerlingen).

Daarvan heeft 60% al kennis gemaakt met het programma. Dit aantal leerlingen zal de komende periode verder groeien, omdat in de eerste fase de jongste groepen van het SO, de oudste groep VSO en de ernstig meervoudig gehandicapte leerlingen nog niet hebben deelgenomen. Zij stromen de komende periode in.

1.2

AANPAK

Het programma Special Heroes start bij de scholen, zij vormen de spil. De start van het programma ligt dan ook bij het werven van de scholen en het creëren van draagvlak.

Fase 0 Draagvlak creëren

De programmacoördinatoren van Special Heroes geven informatie over het programma, waarna scholen de intentie uitspreken om deel te nemen. Vervolgens voert de regionale projectleider de 0-meting op de school uit en werkt dit uit in een projectplan, waarna alle gemaakte afspraken worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst. In een vast stramien (methodiek) maken de leerlingen kennis met verschillende sporten en ervaren hoe leuk sport en bewegen is. De kennismakingsactiviteiten worden gegeven door externe sportaanbieders (sportverenigingen, sportscholen, etc.). De methodiek van Special Heroes kent drie fases:

Fase 1 Binnenschools aanbod

Sportverenigingen en sportaanbieders worden gevraagd om tijdens de lesuren sportactiviteiten te organiseren in kennismakingsblokken van zes weken. Per schooljaar worden drie verschillende kennismakingsblokken aangeboden.

“ STEUNTJE IN DE RUG VIA SPECIAL HEROES ”

Het onderwijs van Het Prisma is gericht op de toekomstige woon- en werkplek en op de vrijetijdsbesteding van de leerling in de samenleving. Sport neemt een belangrijke plek in op Het Prisma. Directeur Nanske Lahaye wil het liefst dat alle leerlingen lid zijn van een sportvereniging voordat ze van school gaan.

Het gat met vriendjes in de buurt wordt heel groot als de leerlingen overstappen van de reguliere basisschool naar het voortgezet speciaal onderwijs. ‘Ze hebben geen aansluiting meer, kruipen achter de computer en vereenzamen,’ vertelt Lahaye. ‘Als wij ervoor zorgen dat ze lid zijn van een sportclub, hebben ze maatjes op de vereniging en iets te kletsen op hun niveau. Het sociale aspect is zó belangrijk!’ ‘Special Heroes is een prachtig programma om kinderen bij een club te krijgen. Mocht het ooit wegvallen, dan moet ik wel een manier vinden om het te regelen.’ Creativiteit is een belangrijke overtuiging van Nanske Lahaye: ‘Liever één uur minder les in school, dan geen combinatiefunctionaris die met de kinderen naar de vereniging gaat. Subsidies zijn fijn en zonder de steun van het ministerie van VWS konden we Special Heroes nooit zo snel implementeren, maar laat je niet beperken en maak jezelf niet alleen afhankelijk van subsidies.’

‘Voor een volwaardige deelname aan de maatschappij hebben onze leerlingen en andere mensen met een beperking een steuntje in de rug nodig. Via Special Heroes krijgen ze dat steuntje en kunnen ze sporten als ieder ander. De maatschappij hoeft niet alles over te nemen, ze moet mogelijkheden creëren zodat onze leerlingen zoveel mogelijk zelfstandig kunnen functioneren.’

Nanske Lahaye is directeur van Het Prisma. De school geeft voortgezet speciaal onderwijs aan leerlingen van 12 tot 20 jaar met een verstandelijke en/of meer-voudige beperking en langdurig zieke leerlingen. Het Prisma heeft 185 leerlingen.

REALISATIE 2009 / 2012

Aantal georganiseerde kennismakingsblokken:

- In schooljaar 2009 - 2010 gemiddeld 0,7 kennismakingsblokken per school;
- In schooljaar 2010 - 2011 gemiddeld 2,8 kennismakingsblokken per school;
- In schooljaar 2011 - 2012 gemiddeld 3,1 kennismakingsblokken per school.

Ruim 400 sportaanbieders (sportverenigingen, sportscholen, etc.) zijn betrokken bij Special Heroes.

Fase 2 Naschools/buitenschools aanbod

Sportverenigingen verzorgen aansluitend aan de schooltijd een sportaanbod op de school of binnen de vereniging. De kinderen integreren in de sportverenigingen. Een belangrijke spil in deze doorstroom is de combinatiefunctionaris, die een brugfunctie vervult door begeleiding van de leerlingen en het kader van verenigingen.

REALISATIE 2009 / 2012

Van de 17.406 leerlingen die hebben deelgenomen aan het programma is gemiddeld 45% in 2012 lid van een sportaanbieder (een groei in doorstroom van 12%). Dit is een gemiddeld percentage van cluster 1, 3 en de pilots in cluster 2 en 4. In cluster 3 is dit 56%. In de overige clusters ligt dit iets lager, omdat ze later van start zijn gegaan, deze percentages zullen het komende jaar verder doorgroeien.

Fase 3 Nazorgtraject

Centraal staat hier het borgen van de continuïteit van het programma en de sportdeelname van de kinderen.

REALISATIE 2009 / 2012

In 2012 heeft gemiddeld 72% van de deelnemende scholen in cluster 1, 2, 3 en 4 een samenwerkings-overeenkomst ondertekend, waarin de verankering en continuering van het programma is vastgelegd. Dit is een gemiddeld percentage van alle clusters. In cluster 3 is dit 83%. Van de scholen in cluster 1, 2 en 4 is dat eind 2012 iets lager. In voorjaar 2013 is het definitieve aantal bekend, omdat een aantal scholen later is gestart en begin 2013 nog een binnenschools blok organiseert.

Op 81 scholen zijn combinatiefunctionarissen actief en staan gemeenten garant voor hun inzet. Dankzij Special Heroes maken leerlingen uitgebreid kennis met diverse sport- en verenigingsactiviteiten, waarbij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij de interesse en mogelijkheden van de deelnemers. De ouders van de leerlingen worden actief bij de sportkeuze en wijze van uitvoering betrokken. Daar waar het om praktische redenen niet lukt door te stromen naar een reguliere vereniging worden alternatieven onderzocht en ontwikkeld (bijvoorbeeld een sportclub op de school met een mix aan sportactiviteiten).

Waardering

Over de opzet van het programma is ruim 80% van de scholen positief (waarvan 10% zeer positief).

Aspecten waar ze het meest tevreden over zijn: dat de leerlingen met diverse sporten kennismaken en dat door het programma sport en bewegen een structurele plaats op de school krijgt.

Leerlingen en trainers van sportaanbieders maken met elkaar kennis in een veilige setting (grotendeels door de begeleiding van de ‘bekende’ vakleerkracht LO en de regionaal projectleider van Special Heroes).

Zij noemen als belangrijkste successen het enthousiasme van de leerlingen, de participatie van naburige sportaanbieders en hun deskundige begeleiding, de ondersteuning door de regionale projectleider van Special Heroes en de belangstelling van de ouders/verzorgers.

De scholen zijn nog niet tevreden over de doorstroom naar verenigingen. Dit proces vraagt meer tijd en de belangrijkste knelpunten die scholen en ouders daarbij zien is het vervoer van de leerlingen (afstanden), betrokkenheid van de ouders/verzorgers (beschikbare tijd, vervoer), tijd/zin van de leerling (door de grote afstand naar de regionale school blijft er weinig tijd over).

KEES VAN DINTHER, COMBINATIEFUNCTIONARIS/VAKDOCENT

“ DOOR SPECIAL HEROES IS SPORT VERANKERD IN HET SCHOOLBELEID ”

Een gepassioneerd vakleerkracht en combinatiefunctionaris, dat is Kees van Dinther. Vanaf het allereerste begin is hij betrokken bij Special Heroes. Van de driehonderd leerlingen op zijn school, sport 50%. Zonder Special Heroes was dit niet gelukt!

In 2005 waren de verenigingen met een g-tak op een hand te tellen. Keuze in sport was er niet voor de leerlingen. Nu kunnen de kinderen kiezen uit meerdere sporten én verschillende verenigingen. In Arnhem bijvoorbeeld, zijn al drie g-voetbalverenigingen. Naast de training, spelen de kinderen zelfs competitie en wedstrijden. Voor kinderen die niet direct aansluiting vinden bij een g-vereniging is er een eigen schoolsportvereniging. Na school komen zo’n 45 leerlingen voetballen of survivalen, ze doen een mix van sporten of volgen een gymprogramma. Alles erg laagdrempelig. De kinderen hebben plezier, maken vrienden en ‘groeien’. Sommige kinderen stromen daarna zelfs door naar een g-vereniging. En heel belangrijk: door Special Heroes is een Sport & Bewegen team opgericht met vakdocenten van diverse scholen in de omgeving. Er is een visie ontwikkeld en het belang van sport is in het schoolbeleid opgenomen. Zonder Special Heroes was het waarschijnlijk een initiatief gebleven van een paar enthousiastelingen, nu heeft Lichtenbeek zelfs het predicaat ‘sportactieve school’.

TIPS

Communiceer met de ouders. Leg duidelijk uit hoe het programma werkt en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Stel altijd een combinatiefunctionaris aan! Hij of zij is de vraagbaak voor ouders, kinderen en verenigingen. Zonder deze functionaris wordt het een heel lastig proces.

Kees van Dinther is vakleerkracht bewegingsonderwijs en combinatiefunctionaris op de Lichtenbeek in Arnhem. Eén van de vier sportactieve scholen voor speciaal onderwijs in Nederland.

“ GRENZEN VERLEG JE SAMEN! ”

Wat begon als een pilot is in zes jaar tijd uitgegroeid tot een landelijk sportstimulerings-programma. Special Heroes is niet meer weg te denken binnen het speciaal onderwijs. Zo'n 75% van de scholen uit cluster 1 en 3 volgt het programma en de doorstroom van leerlingen naar de reguliere sportvereniging komt goed op gang. Maar het landelijk Special Heroes team in Bunnik is nog niet klaar! Ambitie te over en meer dan genoeg te doen.

De vraag van De Onderwijsspecialisten (samenwerkingsverband van scholen in de regio Arnhem) was duidelijk: wij willen onze leerlingen helpen bij het vinden van een zinvolle, structurele vrijetijds-besteding. Wat volgde was de pilot Special Heroes onder 17 scholen. Na anderhalf jaar wilden andere regio's instappen en zagen LVC3, NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland de potentie van Special Heroes. 'In 2009 was het landelijke project een feit,' zegt programmamanager Erna Mannen trots.

'De kracht is de eenvoud van de methodiek en de start op school,' vertelt Franceline van de Geer. Het gaat echter niet overal vanzelf. Daar is het team unaniem over. 'In het begin werden we bij scholen soms wat sceptisch ontvangen,' licht Nico Gense toe. 'Het zoveelste sportproject dat opgestart moest worden. Waarom zou dit dan wel werken?' 'En het vraagt veel maatwerk,' vult Mannen aan. 'Je werkt samen met de school, verenigingen, de gemeente, ouders en leerlingen. Daarnaast is het van belang dat de school Special Heroes opneemt in het beleid, dan verankert het namelijk beter.'

Gedurende twee jaar krijgt een school niet alleen intensieve begeleiding vanuit Special Heroes, maar ontvangt zij ook een subsidie. Hierna neemt men het lokaal over. 'De combinatiefunctionaris is dan de spil in het geheel,' vertelt Annemiek Haak. 'Hij of zij is meestal een vakleerkracht die goed op de hoogte is van de werkwijze. Daarnaast kent de functionaris alle partijen en de kinderen goed. Dit is belangrijk bij de doorstroming naar de reguliere sportvereniging.'

Succes

'Weet je wat mooi is,' zegt Van de Geer, 'dat alle betrokkenen - ouders, kinderen, scholen en verenigingen - hun grenzen verleggen. Ieder op zijn eigen manier. Dachten ouders dat hun kind niet kon sporten, gaat het nu gewoon naar hockey- of voetbaltraining, net als de andere kinderen. Ouders laten hun kind meer los, verenigingen hebben bijvoorbeeld vragen over hulpmiddelen en scholen gaan personeel vrijmaken.'

Erna Mannen is tevreden met de behaalde resultaten. Van de 130 deelnemende cluster 3 scholen, nemen 101 scholen Special Heroes op in hun beleid. 'Maar we zijn er nog niet. Er zijn nu pilots voor cluster 2 en 4 scholen. Dit willen we natuurlijk uitrollen op alle 43 cluster 2 en het liefst ook op 278 cluster 4 scholen. De lopende projecten blijven we aanjagen, monitoren en innovatie is belangrijk.' Ook de communicatie verloopt steeds makkelijker merkt Ester van Geet op. 'Het project verkoopt zichzelf, dat zie je heel goed terug in de regionale media. Iedereen wil erbij horen en scholen zijn eenvoudiger te bereiken.'

Zorg

Naast al het goede nieuws is er ook enige zorg bij programmamanager Mannen: 'In tijden van crisis valt men noodgedwongen terug op de basis. Alle aandacht gaat uit naar het leerproces op school en sport komt daarmee onder druk. Echter met sport maken scholen juist het verschil.

Het is bewezen: sporten heeft een goede invloed op de leerprestaties. En als inactiviteit wordt omgezet in bewegen zal de zorgconsumptie uiteindelijk afnemen. Allemaal redenen om Special Heroes te verankeren en verder uit te breiden!

Foto:

bovenste rij van links naar rechts:

Annemiek, Erna, Nico,

onderste rij van links naar rechts:

Ester, Melanie, Franceline.

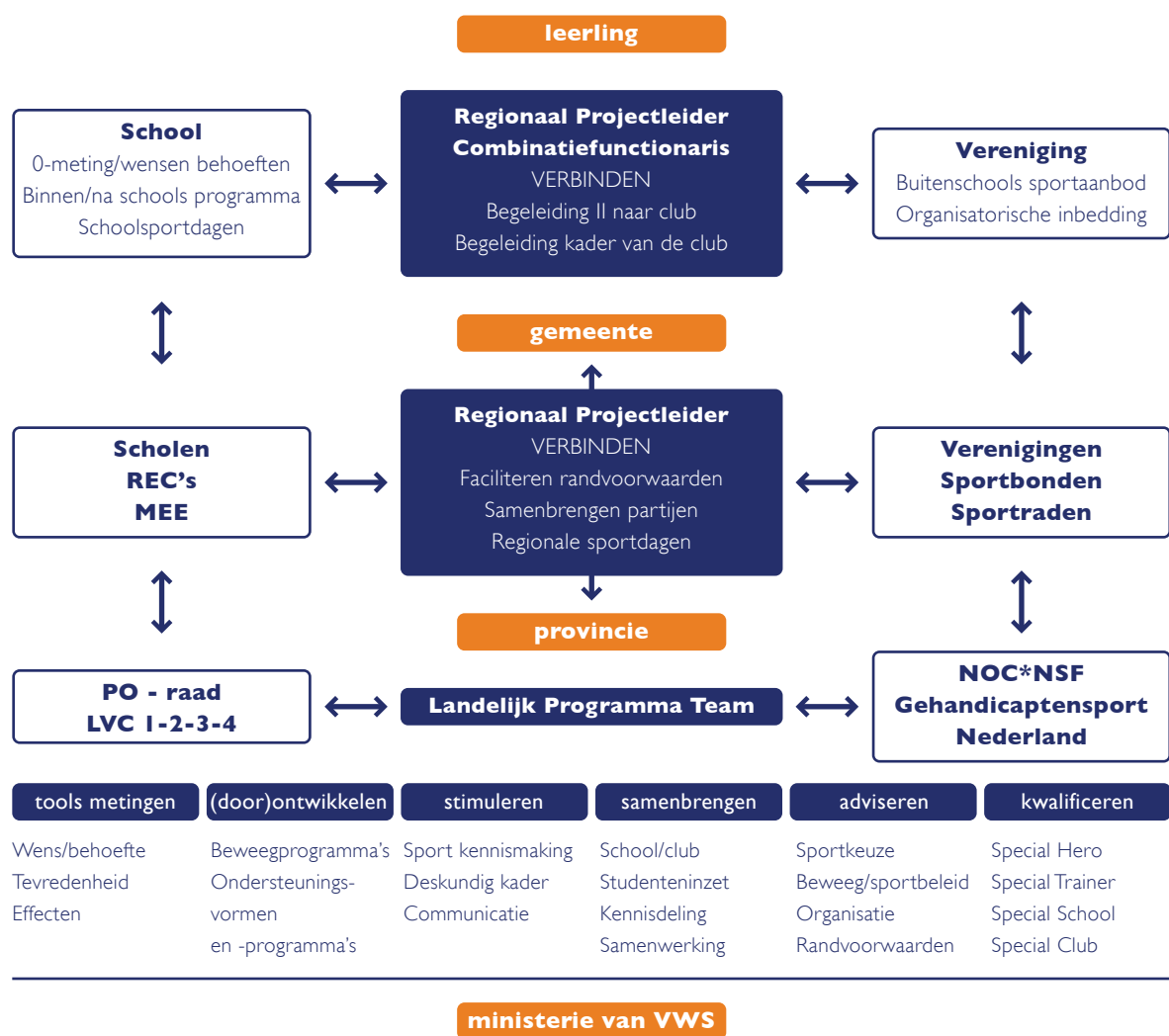

Het landelijk team bestaat uit:

- Melanie van Dinteren, management assistent
- Franceline van de Geer, programmacoördinator Noord en Oost Nederland
- Ester van Geet, communicatiemedewerker
- Nico Gense, programmacoördinator Zuid Nederland
- Annemiek Haak, programmacoördinator West Nederland
- Erna Mannen, programmamanager

ORGANISATIE

Special Heroes is op lokaal, regionaal en landelijk niveau de verbinder tussen enerzijds het werkveld speciaal onderwijs en anderzijds de sport. In een schema ziet dit er als volgt uit:

Lokaal

De scholen staan centraal in de aanpak en de lokale sportaanbieders zijn de beoogde partijen voor samenwerking. De regionale projectleiders van Special Heroes faciliteren dit proces.

In een cyclus dragen zij zorg voor:

- het creëren van draagvlak: het uitvoeren van monitoring en het opstellen van een projectplan;
- implementatie van de methodiek: het werven en selecteren van sportaanbieders, het coördineren van het binnenschools programma, het begeleiden van scholen en sportaanbieders (deskundigheidsbevordering), het opzetten en onderhouden van een lokale infrastructuur;
- duurzame verankering van het programma: het proces begeleiden om tot structurele lokale samenwerking te komen om het programma te continueren (school, gemeente/sportloket en sportaanbieder).

De regionale projectleider en de combinatiefunctionaris zijn belangrijke bruggenbouwers tussen school, vereniging en gemeente. Het is de intentie dat bij de verankering een deel van de taken van de regionale projectleider wordt overgenomen door een combinatiefunctionaris; hiervoor legt de regionale projectleider onder meer de verbinding met de gemeente. Dit proces neemt veel tijd in beslag. Voor 81 scholen is dit inmiddels gerealiseerd.

Regionaal

Het speciaal onderwijs heeft Nederland onderverdeeld in een aantal werkgebieden: REC-regio's (Regionaal Expertise Centrum). De regionaal projectleider is verantwoordelijk voor het ondersteunen van een aantal scholen in een REC-regio (Regionaal Expertise Centrum regio). Veel scholen in het speciaal onderwijs hebben een regionale functie. Dit betekent dat leerlingen op school kennismaken met Special Heroes en een sportvereniging, maar bij de doorstroom buitenschools veelal bij een andere sportvereniging terechtkomen. De regionale projectleider zet dit netwerk op rond een school samen met regionale partijen (zoals bijvoorbeeld MEE, Provinciale Sportraden, gemeentelijke sportloketten en sportbonden).

Landelijk

Special Heroes is gestart als een samenwerkingsverband van Gehandicaptensport Nederland, LVC 3 en NOC*NSF. Het programma is inmiddels actief in alle clusters van het speciaal onderwijs. De rol van LVC 3 binnen het samenwerkingsverband wordt daarom in 2013 overgenomen door de PO-raad, zodat alle clusters zijn vertegenwoordigd.

De stuurgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de drie partijen en een onafhankelijk voorzitter, is opdrachtgever voor de programma organisatie. De programma organisatie is gevestigd in Bunnik bij Gehandicaptensport Nederland, als penvoerder namens de drie partijen opdrachtnemer van het Ministerie van VWS.

“ ZONDER AARZELING ‘JA’ VOOR VERLENGING SPECIAL HEROES ”

Sinds september 2012 is Special Heroes op alle speciaal onderwijs scholen in Kampen opgenomen in het lesprogramma. Kampen realiseerde dit na slechts één pilotjaar door de intensieve samenwerking tussen Special Heroes Nederland, de scholen, de lokale sportaanbieders en de ondersteuning van Sportservice Kampen. Een prachtige prestatie. Wethouder Pieter Treep staat voor 100% achter het sportstimuleringsprogramma.

Hoe is de gemeente Kampen in contact gekomen met Special Heroes?

‘Via Jenneke Bos die zich bezighoudt met sportstimulering in de gemeente. Mensen met een beperking zijn voor ons een doelgroep binnen sportstimulering.’

Wat sprak u aan binnen het programma?

‘Special Heroes is een breed programma met een verscheidenheid aan mogelijkheden. Met sport, dans en scoutingachtige onderdelen. Daarnaast waren de reacties van de betrokken instellingen zo enorm positief. Voor verenigingen is het een kans om nieuwe leden te werven en hun maatschappelijke betrokkenheid te laten zien. De kinderen sporten in hun vertrouwde schoolomgeving en scholen kunnen zich met dit sportprogramma onderscheiden.’

Waar verschilt Special Heroes in ten opzichte van andere sportstimuleringsprogramma's?

‘De brede scoop natuurlijk. Maar wat het ook sterk maakt is de professionele begeleiding. Deze doelgroep vraagt een specifieke aanpak. Toen ik een project bezocht zag ik dat de begeleiders goed waren voorbereid en prima anticipeerden op onverwachte zaken.’

Wat adviseert u gemeenten die nog niet zijn ‘ingestapt’?

‘Kom kijken in een gemeente die het al aanbiedt. Praat met de deelnemers zelf. De verhalen die ze mij vertelden, maakten dat ik zonder aarzeling ‘ja’ heb gezegd voor de verlenging van het programma. Bij het handboogschieten bijvoorbeeld kwamen de leerlingen me vol trots vertellen dat ze de pijl in de roos hadden geschoten. Mijn eerste schot ging mijlenver naast. Ze gaven me goede aanwijzingen om mijn techniek te verbeteren. Groot gejuich toen mijn derde pijl eindelijk raak was.’

Het landelijk programmateam ondersteunt de regionale projectleiders en stimuleert verbindingen op landelijk niveau, zowel horizontaal als verticaal. Horizontaal tussen onderwijs (PO-Raad en de landelijke verenigingen van de clusters) en sport (NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland). Verticaal de ondersteuning van landelijke koepels naar regionaal en lokaal niveau.

Het programma Special Heroes is gebaseerd op de methodiek die oorspronkelijk ontwikkeld is door Gehandicaptensport Nederland, vanuit de projecten van School en Sport Speciaal, en in een pilot, welke op initiatief van de Onderwijsspecialisten uitgevoerd is in het REC Groot Gelre. De succesvolle resultaten van deze pilot vormden de basis voor een verdere uitbreiding van deze methode naar alle scholen voor speciaal onderwijs in Nederland.

REALISATIE 2009 / 2012

Op organisatieniveau is het programma in de periode 2009 - 2012 succesvol. Er is een infrastructuur ontwikkeld en op alle niveaus (lokaal, regionaal en landelijk) hebben partijen zich ook na 2012 voor langere periode verbonden aan het programma.

Scholen en sportaanbieders zijn tevreden over:

- Special Heroes is opgenomen in het visiedocument van de school/sportaanbieder en onderdeel van de begroting;
- Uitbreiding van hun samenwerkingsnetwerk;
- De steun van de programmaorganisatie.

Scholen zien nog de volgende knelpunten:

- Niet op alle scholen is de inzet van een combinatiefunctionaris geregeld;
- Het programma vraagt langer support van de programma organisatie, zeker als er geen combinatiefunctionaris beschikbaar is. Met name in de coördinatie tussen school en vereniging, rekeninghoudend met alle lesroosters en jaarschema's, en de begeleiding van verenigingen.

ACTIVITEITEN EN PRAKTIJKVOORBEELDEN

Tijdens de periode 2009 - 2012 zijn activiteiten georganiseerd om de doelen te realiseren en het programma te implementeren. Voor verschillende doelgroepen zijn activiteiten georganiseerd:

- Voor de leerlingen**
 - Kennismakingslessen, binnen- en naschools
 - Sportdagen (Special Heroes Days)
- Voor de scholen**
 - Informatiebijeenkomsten en individuele gesprekken
 - Kick-off's
- Voor de gemeenten**
 - Netwerkbijeenkomsten en individuele gesprekken over samenwerking (op 81 scholen is een CF actief)
- Voor de sportaanbieders**
 - Deskundigheidsbevordering door middel van themabijeenkomsten
 - Netwerkbijeenkomsten en individuele wervingsgesprekken (er zijn ruim 400 sportaanbieders betrokken bij het programma van Special Heroes)

Draagvlak creëren

In de opstartfase leggen de regionale projectleiders samen met de programma-coördinatoren contact met de scholen, gemeenten en provinciale sportraden. De regionale projectleiders zorgen voor een periodieke rapportage naar de genoemde partijen. Samen met de gemeenten wordt besproken wat de mogelijkheden zijn van de inzet van combinatiefunctionarissen.

Bij de start van Special Heroes wordt een kick-off bijeenkomst georganiseerd (waar partijen een samenwerkingsovereenkomst voor de projectperiode tekenen). In elke regio zijn informatiebijeenkomsten en kick-off's georganiseerd. Tijdens de projectperiode zijn daarnaast 22 netwerkbijeenkomsten georganiseerd.

Communicatie

Om de verschillende doelgroepen op een effectieve manier te bereiken, is het belangrijk om de juiste communicatiemiddelen en –kanalen in te zetten. De medewerker communicatie heeft hiertoe een strategisch communicatieplan opgesteld inclusief een uitvoeringsplan met begroting. Een overzicht van de inzet aan belangrijkste middelen:

- Posters, folders en banners cluster 1 en 3
- Posters, folders en banners cluster 2 en 4
- Website, nieuwsbrieven
- Certificaten
- Pennen, polsbandjes, rugzakjes, vlaggen, bidons

Sportactiviteiten

Tijdens het binnenschoolse programma worden gedurende zes weken kennismakingslessen op school georganiseerd. Daarna vinden buiten schooltijd nog eens zes weken lessen plaats, bij de sportvereniging of op school. Tot slot wordt het lidmaatschap van de sportvereniging besproken en worden de activiteiten geëvalueerd. Als afsluiting van een schooljaar is in diverse regio's een sportdag georganiseerd: de Special Heroes Day.

- In totaal hebben bijna 800 kennismakingsblokken plaatsgevonden.
- Er zijn 25 Special Heroes Days georganiseerd.

Ondersteuningsprogramma

Van belang is een goed ondersteuningsprogramma op te zetten, zodat trainers, commissieleden en bestuurders van verenigingen ook na het binnenschoolse programma over voldoende kennis en enthousiasme beschikken om zelf verder te gaan met de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren met een beperking. Om die reden worden trainers door vakleerkrachten ondersteund bij het binnenschoolse programma om hun kennis over de doelgroep te verhogen en wordt bij de verenigingen geïnventariseerd op welke thema's zij extra ondersteuning willen. Over die thema's worden vervolgens regionale bijeenkomsten georganiseerd. Tevens wordt bekeken of verenigingen aanvullende verenigingsondersteuning willen en aan welke steun zij behoefte hebben. Met NOC*NSF, de sportbonden (Uitdagend Sportaanbod) en Gehandicaptensport Nederland (Impuls Deskundigheidsbevordering) is afgestemd wie welke ondersteuning biedt.

Digitaal

- Start ontwikkeling digitale kennis in samenwerking met NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland in 2012.

Themabijeenkomsten

- Er zijn 15 themabijeenkomsten in de regio's georganiseerd. Meest behandelde thema's: autisme, gedragsproblemen, lichamelijk en verstandelijke beperking, positief coachen.
- Kennisbijeenkomsten voor sportbonden door NOC*NSF om hun sportverenigingen te kunnen ondersteunen.

Lesmateriaal

- Ontwikkeling module autisme (in samenwerking met NOC*NSF, Gehandicaptensport Nederland en de Academie voor sportkader).
- Ontwikkeling module verstandelijk gehandicapten (in samenwerking met Gehandicaptensport Nederland en Academie voor Sportkader).
- Start ontwikkeling lessenreeks voor ernstig meervoudig gehandicapte kinderen, zodat zij ook kunnen gaan deelnemen aan het programma (in samenwerking met Windesheim Academie). Afronding vindt plaats in het voorjaar 2013.

Training on-the-job

- De vakleerkracht van elke deelnemende school (185 scholen in totaal) begeleidt de trainers van sportaanbieders tijdens het binnenschools programma en zo mogelijk ook naschools en buitenschools (of indien aanwezig door de combinatiefunctionaris).
- De 20 regionale projectleiders begeleiden de medewerkers van scholen en sportaanbieders (met methodiek, organisatie, netwerkopbouw, duurzame verankering).

Opleidingen

- Start ontwikkeling kader opleiding ernstig meervoudig gehandicapte kinderen (in samenwerking met Gehandicaptensport Nederland). Afronding vindt plaats in het voorjaar van 2013.
- Ontwikkeling trainersopleidingen door verschillende sportbonden.

1.5

SPECIAL HEROES IN DE MEDIA

Special Heroes heeft ruimschoots aandacht in de media gekregen. Met name de Special Heroes Days aan het eind van het schooljaar leverden veel publiciteit in de lokale en regionale media. Tevens heeft een groot aantal vakbladen artikelen geplaatst: Sportief Participeren, Jeugdsport, Sport Bestuur & Management, Sport & Strategie. Zie bijlagen.

“ IEDERE SCHOOL IN HET SPECIAAL ONDERWIJS AAN DE SLAG MET SPECIAL HEROES ”

Vorig jaar maakte Ronald Huethorst voor het eerst kennis met Special Heroes. Hij was direct verkocht! ‘Ik vond het zo mooi, zo bijzonder dat ik contact heb gezocht met Special Heroes met de vraag of ik voor hen aan de slag kon.’ En zo geschiedde. Sinds 2011 verzorgt Huethorst atletiekworkshops voor kinderen en (jong) volwassenen met gedragsproblemen.

Knelpunten heeft de ex-topsporter nog niet ervaren. Als een heuse ambassadeur brengt hij overal waar het kan het project onder de aandacht. ‘Special Heroes is heel sterk. Ze werken met veel professionals op een landelijk niveau en het opent deuren. Iedere school in het speciaal onderwijs zou met Special Heroes moeten werken. Ik kan me niet voorstellen dat scholen niet meegaan.’ Voor hem zelf levert het veel voldoening op, maar daar draait het volgens Huethorst niet om: ‘Vaak wordt er gedacht dat je kinderen met gedragsproblemen niets kunt leren, ze luisteren immers slecht. Voor mij is het een uitdaging om ze op een begrijpelijk niveau iets uit te leggen en ze te laten bewegen want iedereen kan bewegen.’ Nog stilliger zegt hij: ‘De kinderen staan centraal en zij kunnen via Special Heroes ervaren hoe leuk sport en bewegen is. Een kind krijgt meer zelfvertrouwen en een trotser gevoel. Ieder kind moet ervaren hoe bijzonder hij of zij is.’

Ronald Huethorst is eigenaar van sportpraktijk Physical Vision in Apeldoorn. Hier begeleidt Huethorst (top)atleten van verschillende leeftijden. Hij behoorde jarenlang tot de (inter)nationale atletiektop en schreef vele records op zijn naam.

HOOFDSTUK 2

ONDERZOEK, MONITORING EN EVALUATIE

Kwaliteitsonderzoek is integraal onderdeel van het programma Special Heroes.

Het onderzoek richt zich op de deelnemende scholen, sportverenigingen, sportaanbieders, ouders en deelnemers. De organisaties en in het bijzonder de scholen moeten de metingen als een meerwaarde ervaren en voordeel hebben van de resultaten. Om die reden sluit de organisatie van het kwaliteitsonderzoek zoveel mogelijk aan bij het kwaliteitsbeleid van de deelnemende scholen en verenigingen. Bij de uitvoering van het onderzoek heeft de regionaal projectleider van Special Heroes een coördinerende functie. Monitoring en evaluatie vinden plaats door het Mulier instituut.

De volgende doelstellingen worden hierbij nagestreefd:

- inzicht krijgen in de huidige situatie van de deelnemende scholen (kengetallen);
- inzicht krijgen in de startpositie van het stimuleringsprogramma: wat waren de beoogde doelen en uitgangspunten van de deelnemende scholen;
- inzicht krijgen in het verloop en het proces van het programma Special Heroes: welke factoren spelen een rol bij een succesvolle implementatie van het programma;
- inzicht krijgen in de resultaten van het programma Special Heroes: welke activiteiten zijn opgezet en wat is het bereik van het programma onder de leerlingen;
- inzicht krijgen in de effecten van het programma.

Erkenning en certificering

Behalve de monitoring en evaluatie van het programma is het ook van belang te bekijken of het programma Special Heroes erkend kan worden als effectieve beweeginterventie. Special Heroes heeft hiermee een start gemaakt in samenwerking met Gehandicaptensport Nederland, het NISB en het Mulier Instituut, door het ontwikkelen van een theoretische onderbouwing. Tevens kan een toegevoegde waarde van het project zijn dat er voor de deelnemende school een certificering van Sportactieve School tot de mogelijkheden behoort. In april 2010 zijn de eerste scholen hiertoe gecertificeerd.

REALISATIE 2009/2012

Onderzoek, monitoring en evaluatie zijn in de periode 2009 - 2012 uitgevoerd in drie onderdelen om antwoord te geven op de hiervoor geformuleerde doelstellingen:

- 1 Onderzoek onder scholen en leerlingen
- 2 Onderzoek onder sportaanbieders
- 3 Het ontwikkelen van een theoretische onderbouwing van het programma

2.1

ONDERZOEK ONDER CLUSTER 3 SCHOLEN EN HUN LEERLINGEN

Op basis van de in 1.1 genoemde doelen, opdracht en ambitie heeft Special Heroes zichzelf de volgende resultaten ten doel gesteld:

- 1 Op 1 juli 2012 heeft 75 % van de deelnemende scholen van cluster 1 en 3 het programma Special Heroes geïmplementeerd en hebben 6 pilots van Special Heroes plaatsgevonden in cluster 2 en 4.
- 2 Op 1 juli 2012 heeft 80% van de leerlingen van de deelnemende scholen door middel van deelname aan het programma Special Heroes kennisgemaakt met diverse sport- en bewegingsvormen.
- 3 Op 1 juli 2012 is er een infrastructuur ontwikkeld om sport en bewegen ook na de projectperiode een structurele plaats te geven bij de bij REC's aangesloten scholen.
- 4 Op 1 juli 2012 sport 70 % van de leerlingen die het programma gevolgd hebben minimaal drie maal per week binnen of buiten school.
- 5 Op 1 juli 2012 is 55 % van de leerlingen die het programma hebben gevolgd lid van een sportvereniging of ingeschreven bij een sportaanbieder.

Aan het begin van het programma heeft een 0-meting plaatsgevonden onder deelnemende cluster 3 scholen en hun leerlingen (de startsituatie), gevolgd door een 1-meting in 2012 bij dezelfde doelgroep. De vraagstelling die centraal stond tijdens het complete traject van monitoring en evaluatie is als volgt geformuleerd:

“In welke mate en op welke wijze hebben cluster 3 scholen voor het speciaal (voortgezet) onderwijs tijdens de projectjaren 2009 - 2012 geparticipeerd in het programma Special Heroes, welke activiteiten hebben zij in dit kader uitgevoerd, welke beleidsresultaten zijn als uitvloeisel daarvan waar te nemen en welke factoren zijn bepalend daarvoor?”

Voor het onderzoek zijn de volgende instrumenten ingezet:

- scholenvragenlijst
- leerlingvragenlijst
- aanvullend onderzoek

Scholenvragenlijst

Doel van deze schriftelijke vragenlijst bij de 0-meting is het profiel van de scholen te schetsen, gegevens over de huidige sport- en beweegactiviteiten te verzamelen en na te gaan welke verwachtingen scholen hebben ten aanzien van de opzet en uitvoer van het programma Special Heroes op de betreffende scholen.

Doel van de vragenlijst bij de 1-meting is het meten van het proces (tevredenheid en ervaringen) en de output (bereikte resultaten). De vragenlijsten zijn verspreid via de regionaal projectleiders; dikwijls hebben zij de lijst samen met de projectleider van de betreffende school ingevuld. De vragenlijsten zijn vervolgens door het Mulier Instituut verwerkt.

Leerlingvragenlijst

Doel van deze schriftelijke vragenlijst is de sport- en beweegdeelname van de leerlingen van de deelnemende scholen te meten. Ook deze vragenlijsten werden door de regionaal projectleiders op de scholen verspreid. De scholen reikten de vragenlijsten vervolgens uit aan de leerlingen. Zij konden de lijsten mee naar huis nemen en samen met of door de ouders in laten vullen.

Bij de 1-meting werden de vragenlijsten verspreid onder de leerlingen die op dat moment aan Special Heroes deelnamen. Dat betekent dat niet exact dezelfde leerlingen tijdens de programmaperiode worden gevolgd.

De 0- en 1-meting moeten dan ook als twee op zichzelf staande metingen worden beschouwd.

Aanvullend onderzoek

Gedurende de looptijd van Special Heroes heeft het Mulier Instituut diverse groepsgesprekken gehouden met een vaste kern van regionale projectleiders, vakleerkrachten, trainers van sportaanbieders, ouders en leerlingen. Tien scholen zijn intensief gevolgd in hun ontwikkelingen en bijeenkomsten van regionaal projectleiders zijn bijgewoond. Doel van dit deelonderzoek is om inzicht te krijgen in de factoren die het succes dan wel falen van de implementatie van het programma in de regio's en op de scholen bepalen. De resultaten zijn opgenomen in een eindrapportage. Bovendien zijn trainers en sportbestuurders van deelnemende sportaanbieders gedurende de looptijd tweemaal via een webenquête bevraagd over hun ervaringen met Special Heroes en de in hun ogen bereikte resultaten.

SAMENVATTING UITKOMSTEN 0-METING

CLUSTER 3 (STARTSITUATIE)

In de monitor Special Heroes 2011 (Monitor Special Heroes in cluster 3, Mulier Instituut, september 2011) is de startsituatie beschreven van de 83 cluster 3 scholen met 205 schoolafdelingen die sinds 2010 aan het programma deelnemen en de leerlingen van deze scholen. Op cluster 3 scholen wordt in aparte afdelingen aan verschillende groepen leerlingen onderwijs gegeven, ingedeeld naar leeftijd en aard van de handicap. Afdelingen voor zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk) vormen de meerderheid binnen de cluster 3 scholen. De resultaten van het onderzoek zijn toegespitst op het sport- en beweegaanbod van de scholen en de sport- en beweegdeelname van hun leerlingen.

Sport- en beweegaanbod scholen

Bijna alle cluster 3 scholen (95%) vinden plezier en ontspanning het belangrijkste aspect van sport voor hun leerlingen. Dat sluit aan bij de gedachte van Special Heroes dat leerlingen in het speciaal onderwijs sport moeten beleven en ervaren. De scholen vinden sport ook belangrijk voor de lichaamsbeweging van de leerlingen (86%) en om de reden dat leerlingen door sport leren samenwerken/samenspelen (78%). Bij alle genoemde schoolafdelingen (op één na) doen de meeste leerlingen mee aan de gymnastieklessen van de school. Gemiddeld krijgen de leerlingen tussen 1,7 en 2 gymnastieklessen per week. In totaal krijgen de leerlingen op de schoolafdelingen tussen 68 en 90 minuten per week gymles. Bij de helft van de schoolafdelingen krijgen alle leerlingen zwemonderwijs aangeboden. Deze lessen duren gemiddeld een half uur per week.

De meeste scholen (89%) hebben een of meer vakleerkrachten lichamelijke opvoeding, gemiddeld 1,7 per school. Ook andere personen zoals groepsleerkrachten en stagiairs worden volgens de scholen ingezet bij de gymnastieklessen. Op de meeste schoolafdelingen (87%) hebben de leerlingen de mogelijkheid om tijdens de pauzes te sporten en bewegen. Daarentegen geven maar weinig scholen aan dat er op hun schoolafdelingen (28%) een naschools sportaanbod bestaat (Special Heroes nog niet meegerekend).

Van de scholen werkt 17% al met succes samen met sportverenigingen. De meeste scholen (86%) verwachten met sportverenigingen (regulier dan wel aangepast) te gaan samenwerken bij de opzet en uitvoer van het programma Special Heroes op hun school. Ook de gemeente (54%) en de combinatiefunctionaris (49%) worden als samenwerkingspartners gezien. Driekwart van de scholen verwacht dat vakleerkrachten en trainers van sportverenigingen de activiteiten in het kader van Special Heroes zullen begeleiden.

Het blijkt verder dat scholen met hun doelstellingen voor Special Heroes voor een groot deel aansluiten bij de resultaatafspraken die Special Heroes heeft geformuleerd voor de landelijke uitrol van het programma: leerlingen laten kennis maken met sport en de doorstroom van leerlingen naar sportverenigingen. Scholen verwachten wel wat belemmeringen bij het naschools en buitenschools aanbod: bij het vervoer van leerlingen naar de activiteiten (76%) en de animo van ouders (49%).

Sport- en beweegprofiel leerlingen

De leerlingen van de deelnemende cluster 3 scholen bewegen veel minder dan de leerlingen in het reguliere onderwijs. De jongste groepen bewegen duidelijk meer dan de oudere leerlingen, jongens bewegen meer dan meisjes. Waar 65% van de leerlingen in het cluster 3 onderwijs aan sport deelneemt, is dat voor de leerlingen op reguliere scholen zo'n 90%. In het onderzoek onder leerlingen van cluster 3 scholen zien we juist dat jongere leerlingen wat minder vaak sporten dan oudere leerlingen; bij bewegen is dit precies andersom. Waar van de jeugd in het reguliere onderwijs drie kwart van de sportende kinderen lid is van een vereniging (75% van 90% sportende kinderen) is dat voor leerlingen van het cluster 3 onderwijs maar iets minder: 70% (70% van de 60% sportende kinderen).

Een derde van de leerlingen heeft een wens om te sporten en sport momenteel nog niet. Deze groep biedt potentie voor het programma Special Heroes. Bijna tweevijfde van de leerlingen heeft naast de huidige sport nog een sportwens: een extra sport willen doen of een andere sport dan hun huidige. Bijna 30% van de leerlingen in het cluster 3 onderwijs geeft aan geen sportwens te hebben. Het grootste deel van deze leerlingen heeft in het afgelopen jaar echter deelgenomen aan sport. Het aantal leerlingen zonder sportintentie die niet aan sport deelnamen bedraagt 11%.

Ouders dragen verschillende redenen aan waarom hun kinderen niet sporten. Er zijn duidelijke verschillen naar de aard van de handicap. Het door ouders meest genoemde motief om niet te sporten is dat de kinderen geen zin of tijd hebben om aan sport te doen (28%). Ook onbekendheid waar de kinderen kunnen sporten (21%), te duur (18%) en negatieve ervaringen van het kind (17%) worden vaak genoemd. Ouders van leerlingen met een motorische handicap geven vaker aan de mogelijkheden niet te kennen. Dat sporten te duur is, wordt vaker aangekruist door ouders van leerlingen met een chronische ziekte. Ouders van kinderen met een verstandelijke handicap geven vaker aan dat hun kind negatieve ervaringen met sport heeft gehad. De gezondheid van het kind wordt door 13% van de ouders genoemd. Een derde noemt het ontbreken van vervoer, de te hoge kosten en het niet beschikbaar zijn van (vrijwillige) hulp als reden dat hun kind niet kan sporten. Dit betekent dat het grootste deel van de redenen persoonlijk is en bij het kind en/of de ouders ligt.

SAMENVATTING UITKOMSTEN I-METING

CLUSTER 3 (EINDSITUATIE)

De I-meting is gericht op het verkrijgen van inzicht in het verloop en proces van Special Heroes en in de resultaten van het programma, zowel op organisatieniveau als bij de cluster 3 leerlingen. Deze samenvatting (Mulier Instituut, maart 2013) gaat in op de eindsituatie bij de cluster 3-scholen en hun leerlingen, zoals vastgesteld medio 2012 (I-meting). Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van vragenlijsten onder deelnemende scholen (n=34) en ouders/leerlingen (n=3.004). Daarnaast is kwalitatief onderzoek uitgevoerd bij tien scholen (interviews met vak-leerkrachten, trainers, leerlingen en ouders) en bij programmamedewerkers van Special Heroes (7 bijeenkomsten). Deze samenvatting beschrijft de behaalde resultaten van Special Heroes op organisatieniveau en op het niveau van de einddoelgroep (cluster 3 leerlingen).

Resultaten organisatieniveau Special Heroes

Op organisatieniveau heeft Special Heroes zichzelf de volgende doelen gesteld:

- 1 90% van de benaderde scholen doet mee aan het programma
- 2 Op 1 juli 2012 heeft 75 % van de deelnemende scholen van cluster 1 en 3 het programma Special Heroes geïmplementeerd en hebben 6 pilots van Special Heroes plaatsgevonden in cluster 2 en 4

Voor het programma zijn alle 172 cluster 3 scholen benaderd om mee te doen. Uiteindelijk hebben 130 scholen de gesubsidieerde projectperiode afgemaakt, ofwel 75 procent. Dat is iets minder dan de voorgenomen 90 procent (doelstelling 1).

In 2013 stapt nog weer een aantal nieuwe cluster 3 scholen in, dus het percentage groeit nog.

Van de 130 deelnemende cluster 3 scholen hebben inmiddels 109 scholen het programma duurzaam in hun beleid verankerd (83%). De tweede doelstelling (75% van de deelnemende scholen implementeert Special Heroes structureel) is daarmee behaald. Op 66 van de 109 cluster 3 scholen die het programma structureel implementeren, is een combinatiefunctionaris actief.

Een belangrijke activiteit van Special Heroes betrof het met elkaar in contact brengen van partijen zoals scholen, sportverenigingen en combinatiefunctionarissen om plannen af te stemmen, om draagvlak te creëren en om sportaanbieders te werven.

Resultaten cluster 3 leerlingen

Op leerlingniveau heeft Special Heroes zich de volgende doelen gesteld:

- 3 Op 1 juli 2012 heeft 80% van de leerlingen van de deelnemende scholen door middel van deelname aan het programma Special Heroes kennisgemaakt met diverse sport- en bewegingsvormen.
- 4 Op 1 juli 2012 sport 70 % van de leerlingen die het programma gevolgd hebben minimaal drie maal per week binnen of buiten school.
- 5 Op 1 juli 2012 is 55 % van deze groep lid van een sportvereniging of ingeschreven bij een sportaanbieder.

Tellingen vanuit Special Heroes geven aan dat bijna 60% van de leerlingen van de deelnemende scholen hebben meegedaan aan het programma. Dat is minder dan het streefgetal van 80 procent dat Special Heroes zich ten doel heeft gesteld (doelstelling 3), mogelijke verklaring is dat de twee jongste groepen (SO), de oudste groep (VSO) en leerlingen met een ernstig meervoudige beperking nog niet hebben geparticipeerd. Zij stromen de komende jaren in.

Een belangrijke doelstelling van Special Heroes was verder dat 70 procent van de leerlingen die het programma hebben gevolgd – 56 procent van alle leerlingen – minimaal drie keer per week binnen of buiten de school sporten. Deze doelstelling is in de praktijk nog niet gerealiseerd. Volgens opgave van de ouders sport 37 procent van de leerlingen die naar hun weten Special Heroes hebben gevolgd, minimaal drie keer in de week (2 x gym op school, 1 x sporten buiten school). Het percentage niet-sporters onder cluster 3-leerlingen is overigens wel afgenomen ten opzichte van de 0-meting (31% I-meting, 34% 0-meting). Nog steeds is daarmee het aandeel niet-sporters onder cluster 3-leerlingen beduidend hoger dan onder leerlingen in het regulier onderwijs (5%).

De laatste doelstelling van het programma betreft de doorstroom van cluster 3-leerlingen naar een sportvereniging. Doelstelling was dat 55% van de leerlingen die het programma hebben gevolgd – 44 procent van alle leerlingen – lid is van een sportvereniging.

Hier is er sprake van een positieve ontwikkeling als we de 0- met de I-meting vergelijken. Waar van alle leerlingen uit het onderzoek in 2009 46 procent lid was van een sportvereniging was dat 51 procent in 2012. De gesignaleerde toename is deels bij sportverenigingen en lijkt daarnaast met name toe geschreven te kunnen worden aan de oprichting van schoolsportverenigingen.

De doorstroom van leerlingen naar structureel sporten bij een sportvereniging (51%) is minder groot dan aanvankelijk was verwacht (doelstelling 55%). Als belangrijkste knelpunten daarbij noemden de scholen het logistieke vraagstuk van leerlingen naar de activiteiten (vervoer en afstanden) en de betrokkenheid van de ouders.

Waardering Special Heroes

Resumerend kan worden gesteld dat Special Heroes succesvol is gebleken om binnen het speciaal onderwijs het thema sport en bewegen op de agenda te plaatsen en daarin de samenwerking met sportaanbieders te bevorderen. Het programma is inmiddels 'onder voorbehoud theoretisch goed onderbouwd'.

De monitor laat zien dat het ook in de praktijk zijn waarde heeft bewezen. De betekenis is het grootst op organisatieniveau: enerzijds de creatie van een infrastructuur en proces van bewustwording, die voorwaardelijk zijn voor het stimuleren van de sportbeoefening van kinderen en jongeren met een handicap.

Daarnaast is de structuur van het programma met regionale projectleiders die verbindende schakels vormden tussen scholen en sportaanbieders van veel betekenis voor het succes geweest.

Betrokken partijen kijken over het algemeen tevreden terug op het programma. Uit de schoolvragenlijst blijkt dat 29 van de 34 ondervraagde scholen (zeer) tevreden zijn met Special Heroes. Uit het onderzoek onder ouders/leerlingen blijkt dat zij het programma zinvol vinden (67% noemt het heel zinvol). Vier van de vijf ondervraagde sportaanbieders beoordeelt de samenwerking als 'zeer goed' en 47 procent vindt het programma (zeer) goed geslaagd.

Op leerlingniveau is de opbrengst van het programma minder groot dan was verwacht. Het gaat om een proces van gedragsverandering en dat heeft tijd nodig. Sportstimulering voor mensen met een handicap vraagt bovendien meer dan te verwachten valt op basis van alleen ervaringen in de 'gewone' wereld. Het is van belang de juiste mix aan instrumenten in te zetten en Special Heroes is daarmee goed op weg. Het is nog een uitdaging om bij ouders en leerlingen barrières die sportdeelname in de weg staan te slechten, een positieve sportattitude te kweken en dit om te zetten in gedrag. Nu de gesubsidieerde projectperiode van Special Heroes eindigt is het van belang de opgebouwde structuur te behouden.

Belangrijk is dat er lokaal en regionaal partijen zijn die de regie kunnen en willen nemen. Aandacht voor de logistieke problematiek van de gehandicapten rondom vervoer, afstanden en afstemming van vraag en aanbod blijft nodig. Middelen voor een vangnetconstructie voor die leerlingen die vanwege hun beperkingen niet makkelijk (bij een vereniging) sporten en extra aandacht voor de beleving en ervaringen van ouders die een belangrijke rol spelen bij de sportdeelname van hun kind met een beperking is aan te bevelen.

“ MARK ALTENBURG MOET ALLES NOG ERVAREN ”

Net voor de zomervakantie van 2012 maakte Mark Altenburg kennis met de scholen, verenigingen en gemeentes in zijn regio. In de rustige periode die volgde schreef hij projectplannen. Inmiddels heeft Altenburg zijn eerste, echte traject afgesloten. De conclusie: ‘Gaaf, maar ik moet alles nog ervaren!’

Vol enthousiasme vertelt de regionale projectleider over zijn half jaar bij Special Heroes. Overal zegt hij bij: dit is mijn ervaring in de afgelopen tijd. ‘De eerste kennismakingsles breakdance, dat vond ik ontzettend mooi. Het enthousiasme van de kinderen en het plezier in hun ogen was leuk om te zien. Het is gaaf dat je van niets iets gemaakt hebt.’

Net als de andere projectleiders ervaaarde hij snel dat alles maatwerk is. ‘Binnen elk cluster, binnen iedere school werkt het anders. Een trainer die je inzet bij een cluster 3 project is niet altijd geschikt voor bijvoorbeeld een cluster 1 of 4 school. En ik ga extra aandacht geven aan de voorgesprekken tussen school en trainer. Het lukt agendatechnisch niet altijd, maar het is heel belangrijk voor het project. Kinderen weten wie de trainer is, de vakleerkracht kan bijvoorbeeld de trainer adviseren hoe hij omgaat met sommige leerlingen en verwachtingen kunnen worden uitgesproken.’

Mark Altenburg is druk met de borging van Special Heroes bij een aantal scholen, maar denkt tegelijkertijd na over andere samenwerkingsverbanden. ‘Het lijkt dat sportbonden en Special Heroes nog meer voor elkaar kunnen betekenen: de bonden attenderen verenigingen op de mogelijkheden van aangepast sporten en verwijzen ze dan direct door naar Special Heroes. Dat lijkt me mooi om te onderzoeken.’

Mark Altenburg is sinds juni 2012 regionaal projectleider in de regio Noord-Holland. Hij heeft 5 cluster 2 scholen, 7 cluster 3 en 4 cluster 4 scholen onder zijn hoede. Hiervoor werkte Altenburg onder andere voor de KNVB.

2.2

ONDERZOEK ONDER SPORTAANBIEDERS

In 2011 is een 0-meting uitgevoerd onder sportaanbieders (n=136) die met scholen samenwerken in het kader van Special Heroes (Mulier Instituut, Cevaal et al, 2012). Het onderzoek was overigens gericht op sportaanbieders die samenwerken met scholen uit alle clusters van het speciaal onderwijs (1, 2, 3 en 4).

De meeste sportaanbieders uit het onderzoek hadden al een bepaalde betrokkenheid met mensen met een beperking en stonden positief tegenover het programma. Sommige aanbieders waren zelfs specifiek voor deze doelgroep opgericht. De aanbieders nemen vooral deel aan Special Heroes, omdat zij dit als hun maatschappelijke verantwoordelijkheid beschouwen en niet om ledengroei te realiseren.

De sportaanbieders zijn van mening dat zij voldoende expertise in huis hebben om met de doelgroep om te gaan. Belangrijk is om vast te stellen dat de meeste aanbieders ten tijde van de 0-meting (oktober 2011) kennismakingslessen hebben georganiseerd en nog niet toe waren aan de daadwerkelijk integratie van leerlingen uit het speciaal onderwijs in hun sportvereniging of sportschool. Zij hebben de verwachting uitgesproken dat de doorstroming van gehandicapte leerlingen naar hun organisatie niet eenvoudig zal zijn (passend sportaanbod, omgang met de doelgroep, werving, PR en financieringsvraagstukken). Vooral trainers en instructeurs geven aan behoefte te hebben aan ondersteuning op dat gebied. Ook het vinden van voldoende leerlingen om een kritische massa te krijgen zagen de aanbieders als een uitdaging. Ongeveer de helft van de sportaanbieders uit de internetvragenlijst verwacht namelijk dat het moeilijk zal zijn om voldoende leerlingen te vinden om een structureel aanbod bij de vereniging op te zetten. Meer dan de helft van de sportaanbieders uit de internetvragenlijst ervaart bovendien dat de animo van ouders om hun kind te stimuleren lid te worden niet groot is.

2.3

HET ONTWIKKELEN VAN EEN THEORETISCHE ONDERBOUWING

Onder stimulans van het project Effectiviteit Interventies² wil Special Heroes de effecten van het programma vaststellen. Naast het uitvoeren van onderzoek is het ‘theoretisch onderbouwen’ van de interventie belangrijk. Dit is bedoeld om aan te geven hoe de methodiek van Special Heroes in theorie aansluit bij het achterliggende probleem, de doelen en de doelgroep van Special Heroes.

Hiervoor wordt gebruik gemaakt van theorieën en modellen uit de literatuur. Idealiter wordt dit gedaan voordat een aanpak wordt ontwikkeld en in de praktijk uitgerold, om vooraf te kunnen bepalen wat de beste aanpak en uitvoerstrategie is. Zoals bij veel andere sportstimuleringsprojecten is Special Heroes eerst in de lokale praktijk tot stand gekomen, op basis van praktische ervaringen met de werking ervan.

Door nu, ‘achteraf’, de werking van de aanpak nog eens uitgebreid te beschrijven op basis van theoretische modellen, ontstaat de mogelijkheid om eventuele blinde vlekken op te sporen en de aanpak aan te scherpen.

Deze theoretische onderbouwing is uiteindelijk in 2012 afgerond en ter beoordeling ingediend bij de Erkeningscommissie Interventies van het RIVM, het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) en het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ). Inmiddels is Special Heroes erkend als theoretisch goed onderbouwd. In april 2013 heeft de definitieve toetsing plaats gevonden.

² Effectiviteit interventies is gefinancierd vanuit het platform Sport, bewegen en onderwijs.

HOOFDSTUK 3

VISIE SPECIAL HEROES OP DE TOEKOMST

Uit de evaluatie 2009 – 2012 blijkt dat Special Heroes zich heeft bewezen. De methodiek werkt, juist door de combinatie in de aanpak op organisatieniveau en op leerlingniveau. Er is een stevige infrastructuur opgebouwd op lokaal, regionaal en landelijk niveau waar alle partijen zeer tevreden over zijn. Special Heroes is de aanjager en verbinder op alle niveaus. Lokaal en regionaal door de regionale projectleider, regionaal en landelijk ook door het landelijk programmteam. Partijen erkennen deze rol en de waarde ervan als belangrijke succesfactor.

Scholen, sportaanbieders en gemeenten willen de komende jaren meer gaan investeren, in capaciteit en middelen, om het programma structureel te verankeren in hun beleid, maar wel met behoud van een aanjaag- en verbindersfunctie van Special Heroes. Het programma heeft de afgelopen periode sterk gekoerst op lokale verankering van het programma, zodat ook leerlingen uit het speciaal onderwijs meer kunnen gaan sporten en bewegen in de buurt. Belangrijke dragers en randvoorwaarden in die lokale verankering zijn een passende infrastructuur en de inzet van een combinatiefunctionaris (in de toekomst buurtsportcoach). Deze randvoorwaarden zijn echter nog niet op en om alle scholen gegarandeerd. Hier speelt een aantal belemmeringen die de komende periode veel onderhoud en nieuwe (door)ontwikkelingen vragen. De rol van Special Heroes als aanjager en verbinder is daarbij essentieel.

Special Heroes als beweeginterventie

De interventie is succesvol ingezet binnen cluster 1, 2, 3 en 4 scholen, maar is binnen cluster 3 nog onvoldoende passend voor ernstig meervoudig gehandicapte leerlingen. De interventie is nog niet ingezet bij de jongste groep leerlingen (6-7 jaar); onder deze groep is de sport- en beweegparticipatie in verhouding laag. Belangrijk is om te onderzoeken met de scholen of er behoefte is de methodiek van Special Heroes voor deze groep in te zetten en dan op welke manier.

Noodzakelijke acties:

- Het doorontwikkelen (aanvullen) van de methodiek voor deze groepen leerlingen (ca 30% van de totale doelgroep van het speciaal onderwijs).
- Special Heroes is als goed beschreven interventie opgenomen op de Sportmenukaart van Sport, Bewegen in de buurt en onder voorbehoud theoretisch goed onderbouwd. Vanuit deze basis is het van belang de stap te maken naar een bewezen effectieve interventie.

Om als bewezen effectieve interventie beoordeeld te kunnen worden, is het noodzakelijk om de leerlingen gedurende de schooljaren individueel te kunnen volgen. In de afgelopen monitoring en evaluatie is met steekproeven gewerkt en dus met verschillende groepen leerlingen. Om een bewezen interventie te worden, is het essentieel om de structurele sportdeelname per leerling te (blijven) volgen. Hiervoor is het dan wenselijk een leerlingvolgsysteem op te zetten samen met de scholen. Het is praktisch om te onderzoeken of dit binnen bestaande leerlingvolgsystemen is in te passen en dan het traject beoordeling effectief bewezen interventie in te gaan.

Het bereik van Special Heroes

Het programma is de afgelopen periode uitgerold op de cluster 1 en 3 scholen en via een aantal pilots in cluster 2 en 4. Op deze scholen is het programma vervolgens 75-83% lokaal verankerd.

Met het vervolgprogramma 2011 – 2015 wordt het programma verder uitgerold op de cluster 2 scholen en uiteindelijk op ongeveer 80 cluster 4 scholen. Voor cluster 4 is het programma dan nog niet uitgerold op de resterende 200 cluster 4 scholen. In de periode 2009 – 2012 heeft Special Heroes de keuze gemaakt om eerst de structuur zoveel mogelijk neer te zetten binnen de verschillende clusters en daarna de 0-meting voor de ambulante leerlingen uit te zetten en te kijken waar zij op kunnen aanhaken.

Noodzakelijke acties:

- Mogelijkheden zoeken en benutten voor extra financiering van de resterende cluster 4 scholen.
- Het uitzetten van een 0-meting onder ambulante leerlingen in samenwerking met NOC*NSF, Gehandicaptensport Nederland en ambulante begeleiding uit het onderwijs.

Draagvlak en (lokale) infrastructuur

De lokale verankering die uitgaat van aanwezigheid van een combinatiefunctionaris is bij 81 van de 185 scholen vanaf 2013 gegarandeerd. Bij de overige scholen is er dus geen combinatiefunctionaris beschikbaar die deels de taken van de regionaal projectleider gaat overnemen. Dit vraagt nog steeds om een aanjaagfunctie van de regionale projectleider tussen scholen en gemeente om de inzet alsnog voor elkaar te krijgen.

De leemte die ontstaat als er geen combinatiefunctionaris taken overneemt betreft met name: afstemmen tussen scholen/sportaanbieders en hun complexe lesroosters en jaarschema's, begeleiding van de leerlingen naar de sportaanbieders en begeleiden van het kader van sportaanbieders. Het kader van sportaanbieders kent veel wisselingen waardoor blijvend onderhoud van deskundigheidsbevordering noodzakelijk is; zowel digitaal, via themabijeenkomsten en als training on-the-job. Daarnaast stappen nieuwe doelgroepen in (cluster 2 en 4), waardoor de behoefte aan ondersteuning noodzakelijk is. In de monitoring hebben zowel scholen als sportaanbieders (en ook sportbonden) aangegeven graag ondersteund te willen worden bij het structureel inbedden van de doelgroep. En dan met name gericht op het ontwikkelen van een beleidsplan inclusief het werven van middelen. Als hier meer aandacht voor is zal dit de lokale verankering en onafhankelijkheid verder versterken.

Noodzakelijke acties:

- (Voorlopig) blijvende lokale inzet van de regionale projectleider van Special Heroes (coördinatie en begeleiding scholen-sportaanbieders, contacten gemeenten voor inzet combinatiefunctionaris).
- In samenwerking met NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland modules ontwikkelen ten behoeve van het kader van sportaanbieders op het gebied van omgaan met de verschillende doelgroepen.
- In samenwerking met Gehandicaptensport Nederland, PO-raad en NOC*NSF een methode en materiaal ontwikkelen en uitvoeren om scholen, sportaanbieders en sportbonden te kunnen ondersteunen bij het stevig en duurzaam verankeren van het sport en bewegen aanbod voor kinderen en jongeren met een beperking binnen hun organisatie.

Wat vindt u van het programma Special Heroes?

Dat kun je op verschillende manieren uitleggen. Het is fantastisch dat het er is, Special Heroes krijgt veel aandacht en is succesvol. Van de andere kant is het bijzonder dat het moet gebeuren en dat het er nog niet was. Het ultieme doel is dat Special Heroes geen project meer is, maar een vanzelfsprekendheid. Het moet geïntegreerd worden in de samenleving!

Special Heroes stimuleert samenwerking tussen scholen en lokale sportverenigingen / sportaanbieders. Hoe verloopt deze samenwerking volgens u?

Het is een mooi programma, maar het is nog te vroeg om te zeggen of de kinderen uiteindelijk lid worden van een sportvereniging en dat vooral ook blijven. Er zijn ook zoveel zaken waar rekening mee moet worden gehouden: het vervoer, de vaak lange reisafstanden tussen school en thuis, de tijden dat gesport kan worden, het aanbod - sluit dit aan bij de kinderen - en het vrijwillig kader.

Hoe kijkt u als onafhankelijk voorzitter aan tegen deze samenwerking?

Binnen Special Heroes werken we samen met NOC*NSF, LVC3 en 4 en Gehandicaptensport Nederland met ondersteuning van het ministerie van VWS. De succesvolle samenwerking was er niet vanaf het begin en daarom ben ik gevraagd als onafhankelijk voorzitter. De samenwerking gaat nu goed en ik ben er nog niet uit, maar vraag me wel af of een onafhankelijk voorzitter nog nodig is in deze fase van het programma.

Hoe denkt u dat deze samenwerking nog beter zou kunnen?

Er is geen acute noodzaak want het loopt goed, maar de stimuleringsubsidie van het ministerie van VWS gaat een keer stoppen. Dat is goed, want het programma moet integreren in de maatschappij, die dat dan zelf oplost. We bekijken of we meer partners nodig hebben zodat we een nog breder maatschappelijk draagvlak kunnen creëren.

Heeft u nog andere adviezen voor het programma?

Nee! In het begin dacht ik dat we Special Heroes actiever op de Nederlandse agenda moesten zetten, veel in de media, meer aandacht. Dit had misschien waarde opgeleverd. Ik ben echter blij dat we het

rustig hebben opgebouwd. Dit is vele malen duurzamer dan een televisiepodium. We zijn misschien minder zichtbaar, maar absoluut niet minder in kwaliteit.

Jos Kusters is directeur van het Wetenschappelijk Centrum Leraren Onderzoek (LOOK) en onafhankelijke voorzitter van de stuurgroep Special Heroes. Kusters heeft tevens verschillende bestuursfuncties.

Wat vindt u van het programma Special Heroes?

Het is fantastisch, heel succesvol! Eenvoudig, maar krachtig. Als je de gedefinieerde stappen gedegen doorloopt, dan werkt het. Special Heroes heeft sport op de agenda van het speciaal onderwijs gezet en deze aanpak zorgt dat dit zo blijft. Scholen zijn nu ook bereid om het zelf mede te financieren. Hierdoor zijn grenzen verlegd.

Special Heroes stimuleert samenwerking tussen scholen en lokale sportverenigingen / sportaanbieders. Hoe verloopt deze samenwerking volgens u?

De regionale projectleiders zijn cruciaal voor het succes van het programma. Zij zijn de schakel tussen de scholen, gemeentes, ouders, kinderen en andere partijen. Zij kennen de sportverenigingen in de omgeving. Zo creëer je een lokaal netwerk en dat is heel erg belangrijk.

Wat draagt uw organisatie in het bijzonder bij aan deze samenwerking?

NOC*NSF behartigt de belangen van de georganiseerde sport via de sportbonden. Het blijkt dat verenigingen wel aan de slag willen met gehandicapten, maar niet altijd weten hoe ze dit moeten aanpakken. Wij wijzen de bonden op Special Heroes en zij benaderen hun eigen verenigingen. Daarnaast helpen we bonden met specifieke vragen. Door onderzoek kwam NOC*NSF er achter dat er behoefte was aan informatie over het werken met autistische kinderen. Hiervoor is een training ontwikkeld waaraan inmiddels 300 mensen hebben deelgenomen. Zo delen we kennis en ervaring.

Hoe denkt u dat deze samenwerking nog beter zou kunnen?

De uitwisseling tussen de verschillende regio's zou nog beter kunnen. Woont een kind niet in de regio waar het op school zit en wil je dat het kind blijft sporten, dan moet je weten waar het naar toe kan. Eigenlijk zou je een kind moeten overdragen naar de vereniging in de andere regio.

Hebt u nog andere adviezen voor het programma?

Voor al zo doorgaan! Verder zouden we op een aantal gebieden nog kunnen uitbouwen en organiseren veel partijen activiteiten voor deze doelgroep. Het is goed een structuur te bedenken zodat we inzicht in de activiteiten krijgen, dan kunnen we samenwerken.

Rita van Driel is programmamanager Gehandicaptensport bij NOC*NSF en lid van de stuurgroep Special Heroes

Doorstroom van leerlingen naar het sporten bij sportaanbieders

De doorstroom van leerlingen naar het structureel sporten en bewegen bij een sportaanbieder is in de afgelopen periode lager dan verwacht. Belangrijke belemmeringen die de scholen en de ouders hierbij hebben aangegeven zijn:

- het vraagt meer tijd;
- de betrokkenheid van de ouders bij het buitenschools sporten blijft achter;
- het zijn soms lange afstanden tussen school en thuis, waardoor de leerlingen vaak geen tijd en/of zin meer hebben om te gaan sporten;
- soms is de kritische massa om een passend aanbod bij een sportaanbieder te kunnen organiseren onvoldoende.

Noodzakelijke acties:

- Het vervoersvraagstuk nader in kaart brengen en oplossingen ontwikkelen in samenwerking met andere partijen;
- Het (door)ontwikkelen van het concept schoolsportvereniging voor het speciaal onderwijs;
- Opstellen en uitvoeren van een plan van aanpak voor het creëren van (blijvende) betrokkenheid van ouders, van binnenschools naar buitenschools.

Kortom, Special Heroes is na de afgelopen periode goed op weg, ondersteund door het Ministerie van VWS, Gehandicaptensport Nederland, NOC*NSF, de provincie Noord-Holland en het platform Sport, Bewegen en Onderwijs. Voor de periode 2012 – 2015 continueert het Ministerie van VWS de ondersteuning. Daarnaast ondersteunen zorgverzekeraar Menzis, de provincie Noord Brabant en NISB het programma Special Heroes. Hierdoor is het mogelijk het programma uit te rollen op alle cluster 2 scholen en extra cluster 4 scholen (nog niet op alle cluster 4 scholen).

De interventie voldoet, de infrastructuur staat, het proces verloopt goed. De uiteindelijke doorstroom naar structureel sporten en bewegen komt op gang, maar verdient nog extra aandacht. Met name gericht op sluitend vervoer, een maatwerk-aanbod en kwalitatief goede professionals om de doorstroom vorm te geven in samenwerking met betrokken ouders.

Dit vraagt ook voor de komende periode nog flinke investeringen om sport en bewegen voor alle leerlingen in het speciaal onderwijs (blijvend) toegankelijk te maken en te verbeteren; gezien de opbrengsten van de afgelopen periode een zinvolle investering.

Wat vindt u van het programma Special Heroes?

Het is een fantastisch programma dat al onze verwachtingen heeft overtroffen. Het is duidelijk en de lijnen tussen scholen, gemeenten en verenigingen zijn kort. Door de 0-meting bij aanvang van de projecten hebben we inzicht in het aantal kinderen dat is gaan sporten. We zaten er niet ver naast met de vooronderstellingen toen we in 2009 het projectplan schreven.

Special Heroes stimuleert samenwerking tussen scholen en lokale sportverenigingen / sportaanbieders. Hoe verloopt deze samenwerking volgens u?

Het kan altijd beter, maar we scoren aardig. Special Heroes is laagdrempelig en niet bedreigend voor andere initiatieven, maar aanvullend. Het programma geeft andere organisaties de mogelijkheid aan te haken met behoud van hun eigen identiteit.

Wat draagt uw organisatie in het bijzonder bij aan deze samenwerking?

Mijn eigen organisatie, De Onderwijsspecialisten, hoeft men niet te overtuigen van het grote belang van sport voor deze doelgroep. Als sporten een rol krijgt in de vrije tijd van die kinderen, dan is dat een absolute meerwaarde.

Hoe denkt u dat deze samenwerking nog beter zou kunnen?

De financiële borging van het project moet bij de scholen versterkt worden. En ik zou graag de samenwerking met Special Olympics intensiveren. Zij organiseren evenementen voor kinderen en volwassenen met een beperking. Onze doelgroep sluit naadloos aan, laten we de programma's dan koppelen. De kinderen kunnen buiten school aan meer sportactiviteiten deelnemen, zo wordt de binding met sport steeds groter.

Hebt u nog andere adviezen voor het programma?

Het is van belang dat we niet ten onder gaan aan ons eigen succes. Kwaliteit staat hoog in het vaandel, daar mogen we niet op inleveren. In dat kader moeten we selectief zijn met de verzoeken die we krijgen om Special Heroes bij meer doelgroepen in te zetten. Extra doelgroepen vragen meer tijd en geld en we hebben nog genoeg te doen binnen het huidige programma. Laten we dat vooral goed doen.

Wim Ludeke is bestuurslid van de PO-Raad met het aandachtsgebied speciaal onderwijs en lid van de stuurgroep Special Heroes. Daarnaast is Ludeke voorzitter van het College van Bestuur van De Onderwijsspecialisten.

Wat vindt u van het programma Special Heroes?

Het is een prachtig programma; een voorbeeld bij uitstek hoe we op zowel lokaal als landelijk niveau succesvol kunnen samenwerken. Het mooie van Special Heroes is, dat de gedragsverandering niet alleen uit de potentiële sporter komt, we proberen ook de ouders, het schoolbestuur en de leerkrachten te enthousiasmeren.

Special Heroes stimuleert samenwerking tussen scholen en lokale sportverenigingen / sportaanbieders. Hoe verloopt deze samenwerking volgens u?

In de basis loopt het goed! Binnen het programma wordt het steeds duidelijker waar nog extra aandacht nodig is. Bijvoorbeeld voor de kinderen in cluster 4. Daarnaast is de scholing van het kader van cruciaal belang.

Wat draagt uw organisatie in het bijzonder bij aan deze samenwerking?

De programmaorganisatie is uitbesteed aan Gehandicaptensport Nederland en de bewegingsstimuleringsmethodiek is oorspronkelijk door ons ontwikkeld. Verder doen wij continue onderzoek en monitoren wij het programma. Gehandicaptensport Nederland draagt de instellingssubsidie over en is de spreekbuis richting het ministerie van VWS.

Hoe denkt u dat deze samenwerking nog beter zou kunnen?

De samenwerking tussen de partners, NOC*NSF, PO-raad en Gehandicaptensport Nederland, verloopt prima. Nu wordt op een zakelijke manier een convenant opgezet om aan elkaar duidelijk te maken wie wat doet en wat de meerwaarde per organisatie is. Taken en verantwoordelijkheden worden helder en daardoor versterken we elkaar.

Hebt u nog andere adviezen voor het programma?

Special Heroes wordt gedragen door het ministerie van VWS; het is goed om het ministerie van OCW te betrekken. Het programma vindt immers plaats op school. En we zouden de link met de Orthopedagogische Behandel Centra moeten maken. Sport is binnen deze centra nog onderbelicht en de kinderen die hier in behandeling zijn kunnen prima aansluiten bij Special Heroes. De professionals op de centra hoeven de kinderen alleen maar door te verwijzen.

Willemijn Baken is adjunct-directeur Gehandicaptensport Nederland en lid van de stuurgroep Special Heroes

BIJLAGEN

Van sporten krijg je zelfvertrouwen. Daarom doet een aantal scholen van Kentalis mee aan Special Heroes. Leerlingen maken via dit landelijke project kennis met allerlei sporten, gewoon op school. Met als hoogste doel dat ze lid worden van een lokale sportvereniging.

Goed nieuws voor Special Heroes

Speciaal Heroes richt zich op leerlingen, van 6 tot 19 jaar, in het speciaal onderwijs. In 2011 startte Special Heroes met de eerste proefprojecten binnen het cluster 2 onderwijs. Negen scholen meldden zich aan en zo bereikt deze proef 730 leerlingen binnen cluster 2 scholen. Waaronder flink wat leerlingen van Kentalis. Eind 2012 werd duidelijk dat de minister Special Heroes

nog iets langer financiert. Om mogelijk te maken dat alle scholen in cluster 2 in Nederland kunnen kennismaken met het project. Scholen kunnen voor een klein bedrag meedoen. Docent bewegingsonderwijs Bob Zwakhals: "Wij betalen zelf zo'n vijfhonderd euro. De rest wordt gesubsidieerd." Meer informatie: www.specialheroes.nl.

SPECIAL HEROES NU BIJ KENTALIS

‘Sport is ónwijs belangrijk voor onze kids’

‘Ieder kind kan sporten’

Onze leerlingen krijgen elke week één of twee uur gym", vertelt Bob Zwakhals, docent bewegingsonderwijs bij Kentalis Scholengemeenschap Effatha in Zoetermeer. "Dat is naar mijn idee te weinig. Veel van onze leerlingen bewegen sowieso weinig. Ze komen met de taxi naar school en gaan weer met de taxi naar huis. En als je bijvoorbeeld doof bent, heb je al snel minder contact met vriendjes en is de kans dus groot dat je minder vaak buiten speelt. Dat heeft allemaal invloed op je zelfvertrouwen. Het klinkt hard, maar de wereld van onze leerlingen is vaak klein."

Bob zou graag zien dat leerlingen meer gymlessen krijgen op school. "Maar er is gewoon niet meer geld. Zeker nu, met al die bezuinigingen. We zijn bovendien afhankelijk van de gemeente, omdat we op een tijdelijke locatie zitten en hier geen eigen gymzaal hebben."

Workshops op school

Daarom legde Bob contact met Special Heroes, een landelijk sportstimuleringsproject voor leerlingen in het speciaal

onderwijs, waar al heel wat scholen aan meedoen. "In 2011 startte Special Heroes ook een proefproject voor cluster 2 scholen. Geweldig nieuws. Het idee is dat leerlingen eerst aangeven welke sporten zij leuk vinden, via vragenlijsten. Die vragenlijsten zijn nu ingevuld en de eerste gesprekken zijn geweest. De meeste kinderen waren dolenthousiast en bedachten allerlei sporten: dansen, voetballen, hockey, tennis..."

De tweede stap is dat Speciaal Heroes binnenkort langskomt om de eerste kennismakingslessen te geven, tijdens de gymlessen. "Helemaal aangepast voor onze kinderen, die bijvoorbeeld doof, autistisch of doofblind zijn." Erna Mannen, programma manager bij Special Heroes: "Klopt. Die kennismakingslessen geven wij samen met sportverenigingen in de buurt. We wagen of zij hun sport willen komen uitleggen. Daarbij worden zij begeleid door de regionale projectleider van Special Heroes en door de vakleerkracht van de school. Samen zorgen we dat de workshop past bij het niveau van de kinderen." Bob: "Bij Special Heroes zijn ze er niet als ik van overtuigd dat ieder kind kan sporten. Op zijn eigen niveau. Hoe? Als

dove leerlingen voetballen, doe je bijvoorbeeld de lichten aan en uit om de aandacht te vragen. Of je stampt hard op de vloer. Doofblinde kinderen hebben meer begeleiding nodig, maar ook dan is beweging mogelijk."

Naar een sportvereniging

"Onze leerlingen gaan dus allerlei sporten uitproberen", vertelt Bob trots. "Vinden ze een kennismakingsles leuk? Dan is de eerste stap gezet om lid te worden van een sportvereniging in de buurt. Dat is het mooie: de kennismaking op school maakt de drempel veel kleiner. Fantastisch, want sport is ónwijs belangrijk voor deze kinderen, het geeft ze heel veel. Ze leren tijdens het sporten bijvoorbeeld sociale vaardigheden. Want als je gaat voetballen of hockeyen, moet je samenwerken, zeker als je wilt winnen. Dat betekent dat je veel meer oogcontact moet maken, als je bijvoorbeeld doof bent. Ik geef al een aantal jaar gymlessen aan kinderen op cluster 2 scholen en zie dat kinderen mentaal sterker worden. Ze zijn zo trots als het lekker gaat tijdens het sporten. Logisch, want succesbeleving is heel belangrijk voor je zelfvertrouwen. Je wordt dankzij sport op alle mogelijke manieren sterker." ■

‘Succesbeleving is heel belangrijk voor je zelfvertrouwen’

Het speciaal onderwijs aan het sporten en bewegen

Bij SPECIAL HEROES is iedereen een held!

De prestatievelden vijf en zes van de Wmo zijn er speciaal op gericht om mensen met een beperking zo veel en zelfstandig mogelijk te laten participeren aan de maatschappij. Dat sport en bewegen daarbij goed kunnen helpen, laat het programma Special Heroes zien. Dit programma is speciaal gericht op kinderen uit het speciaal onderwijs en heeft zich als succesvolle interventie bewezen. Het Ministerie van VWS heeft Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF daarom opdracht gegeven en financieel beschikbaar gesteld om dit programma over heel Nederland uit te rollen.

Onder andere uit het onderzoek 'On)beperkt Sportief' van het Mulier Instituut blijkt dat er onder leerlingen in het speciaal onderwijs sprake is van een beweegachterstand. Niet voor niets is sportparticipatie van leerlingen in het speciaal onderwijs dan ook één van de speerpunten in het beleid van het Ministerie van VWS.

VAN SPECIAAL ONDERWIJS NAAR SPORTCLUB

Special Heroes werkt eraan leerlingen in het speciaal onderwijs (van 6 tot 19 jaar) te laten ervaren hoe leuk sporten en bewegen kan zijn. Hierbij staan leerlingen en hun wensen centraal en worden passende sport- en beweegactiviteiten aangeboden. Het programma wordt in nauwe samenwerking met scholen en lokale sportverenigingen uitgevoerd. Voor de leerlingen ontstaan daardoor mogelijkheden om in hun vrije tijd bij een sportvereniging te sporten en bewegen. Special Heroes is opgebouwd uit drie fases:

1. binnenscholen aanbod: tijdens lesuren bieden sportverenigingen of andere sportaanbieders sportactiviteiten aan;
2. naschools/buitenscholen aanbod: aansluitend aan de schooltijd verzorgen sportverenigingen een sportaanbod op school of bij de vereniging;
3. nazorgtraject: zorgen voor continuïteit waarbij de sportdeelname van de leerling centraal staat.

HOE WERKT SPECIAL HEROES?

Voorafgaand aan het programma vullen de ouders samen met hun kinderen een uitgebreide enquête in. Aan de hand van de uitkomsten wordt gekeken of en hoe de kinderen na schooltijd bewegen en welke sporten ze leuk vinden. Vervolgens wordt het gewenste sportaanbod in overleg met de vakleerkracht lichamelijke oefening op de school vastgesteld en gaat de regionale projectleider van Special Heroes op zoek naar passend sportaanbod bij lokale sportverenigingen. Gedurende een aantal maanden bieden verschillende sportverenigingen tijdens schooltijd een serie van vier sportclinics aan, zodat de leerlingen kunnen kennismaken met verschillende sporten.

ROL VAN SPORTVERENIGINGEN

Sportverenigingen vervullen een cruciale rol binnen Special Heroes – het voorbeeld van Allard maakt dit goed duidelijk (zie kader 1 bij horen). De sportverenigingen enthousiasmeren de leerlingen tijdens de kennismakingslessen, ze helpen daarna ook om de leerlingen bijvondend doel te laten nemen aan sportactiviteiten. Dankzij de nauwe samenwerking tussen Special Heroes, scholen en verenigingen kan een vereniging zich optimaal inzetten binnen een regio. Hierdoor ontstaat een constante doorstroom van leer-

Sportverenigingen dragen bij aan maatschappelijke integratie gehandicapte jeugd

lingen naar het team voor kinderen met een beperking bij een sportvereniging.

COMBINATIEFUNCTIONARIS ALS VERTROUWD GEZICHT

De combinatiefunctionaris speelt een belangrijke rol bij de stap van de school naar de vereniging. Hij begeleidt zowel de leerling als de trainer en kan de sportvereniging enthousiast maken om ervoor te zorgen dat gehandicaptensport daadwerkelijk een plek krijgt binnen de vereniging. Gerda Zegeeling is combinatiefunctionaris en werkt als vakleerkracht bewegingsonderwijs. Ze begeleidt de leerlingen en de trainers binnen de vereniging. Gerda: "Ik ken de leerlingen vanuit de gymles, ik weet hoe ze in elkaar zitten. Door zelf mee te doen, kan de trainer van de vereniging bij mij kijken en zien wat een goede aanpak is voor de verschillende leerlingen."

LANDELIJK UITROL

Met de landelijke uitrol van Special Heroes, zullen meer sportverenigingen in aanraking komen met gehandicaptensport. Dat is soms gemakkelijker gezegd dan gedaan. Een aantal sportverenigingen is nog terughoudend en vindt het moeilijk met de doelgroep te werken. Speciaal aanbod voor (jonge) gehandicapte sporters is ook lang niet voor alle sportverenigingen vanzelfsprekend. Veel verenigingen hebben immers weinig of geen ervaring met kinderen en jongeren met een verstande-

lijke en/of lichamelijke beperking. Logistieke aanpassingen zijn nodig (zoals vervoer en rolstoeltoegankelijkheid), trainers en vrijwilligers moeten leren hoe ze het beste met de doelgroepen kunnen omgaan, de doelgroep vraagt extra begeleiding, et cetera. Daarom biedt Special Heroes in samenwerking met sportbonden en gemeenten hulp en begeleiding aan sportverenigingen.

MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE

Speciaal sportaanbod opzetten binnen een sportvereniging vraagt om de nodige aandacht en energie, maar levert ook veel op. Jeroen (leerling) vertelt: "Ik heb een paar keer op school gevoetbald. Dat was leuk. Maar nu kan ik echt zelf voetballen bij de vereniging, dat vind ik helemaal gaaf." Een mooi voorbeeld, dat duidelijk maakt dat de vereniging een belangrijke bijdrage levert aan de maatschappelijke integratie van kinderen en jongeren met een handicap.

Voor meer informatie www.specialheroes.nl of neem contact op via info@specialheroes.nl of 030 659 73 44.

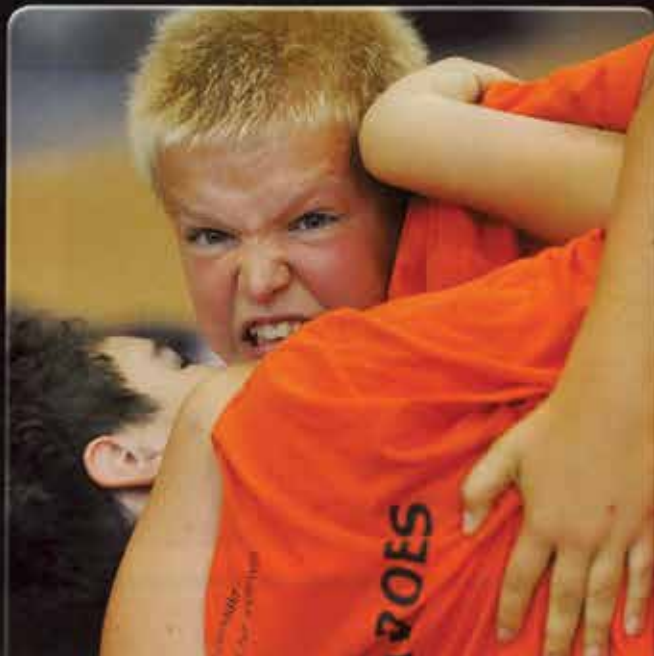
ERBIJ HOREN

Allard is tien jaar en leert in het speciaal onderwijs. Hij is gek op hockey en komt uit een echte hockeyfamilie. Door Special Heroes is hij nu helemaal op zijn plek bij hockeyvereniging Zevenaar waar zijn broers en zussen ook sporten. Allard's moeder is fier: erg blij met: "Allard sport nu elke woensdag samen met een aantal klasgenoten. Het is zijn broer uit aan bij dezelfde vereniging. Hij heeft er helemaal bij!"

**“Iedereen kan
een held zijn!”**

**SPECIAL HEROES STIMULEERT
LEERLINGEN IN HET SPECIAAL
ONDERWIJS OM TE BEWEGEN**

Dat sport en bewegen voor iedereen belangrijk is, trekt niemand in twijfel. Maar wie is iedereen? Leerlingen in het speciaal onderwijs is een groep waar je misschien niet meteen aan denkt, maar die zeker binnen de doelgroep van jeugd niet vergeten mag worden. Erna Mannen (1960), programmamanager bij Special Heroes houdt, zich sinds 2010 bezig met deze groep.

Tekst: Imke Martens
Beeld: Ronald Hoogendoorn

In 2006 start een pilotproject in onderwijsregio Groot Getre. Zestien scholen uit het speciaal onderwijs in de omgeving van Arnhem en Doetinchem doen mee. Het sportstimuleringsprogramma begeleidt de scholen om hun leerlingen bekend te maken met verschillende sporten en ze enthousiast te maken om lid te worden van een sportvereniging. Het blijkt een groot succes! In 2009 zijn maar liefst 900 leerlingen uit het speciaal onderwijs lid, terwijl dit er in 2006 nog maar 150 waren. In 2009 geeft het Ministerie van VWS goedkeuring het programma landelijk uit te rollen. “Het is heel bijzonder om te zien dat iedereen die te maken krijgt met ons programma, enthousiast is en wil meedoen,” Erna Mannen vervolgt: “Het verrast het mij dat nu, ondanks de bezuinigingen, veel scholen en gemeenten de intentie hebben het programma een plek te geven binnen hun beleid. Ons succes kan ik verklaren door de krachtige methodiek en de positieve emoties die dit programma oproept. We stimuleren scholen, verenigingen en gemeenten samen te werken, kennis en expertise te delen. Meerdere partijen leveren een bijdrage en iedereen maakt deel uit van de successen die we behalen.”

ONTDEKPLEK

“Onze methodiek is simpel en helder. We laten leerlingen binnen de school kennis maken met verschillende sporten en manieren van bewegen. Hier is het vertrouwd, is er ruimte en gerichte expertise. School is een belangrijke ontdekplek voor deze kinderen. Als kinderen weten welke vorm van sporten en bewegen ze leuk vinden, biedt de vereniging de sport op school aan na schooltijd. Is dat succesvol, dan volgt de laatste stap. We begeleiden sportverenigingen om de kinderen een plek te bieden binnen de vereniging.”

DIVERSE GROEP KINDEREN

Het speciaal onderwijs is verdeeld in vier clusters, wat staat voor 60.000 kinderen met een handicap in de breedste zin van woord (leerlingen met een visuele, auditieve, lichamelijke, verstandelijke handicap en/of gedragsproblemen). Erna Mannen: “Dat maakt het soms complex. Het is een zeer diverse groep, die erg verschilt.

Dat vraagt om maatwerk. Daar kunnen we ons nog verder in ontwikkelen. Graag zouden we ook de ouders beter willen betrekken. Kinderen hebben ook hun enthousiasme en steun nodig. Maar de methodiek werkt en steeds meer scholen, leerlingen, sportverenigingen, gemeenten en financiers willen meedoen.”

SPECIAL HEROES

Vanaf 2009 is Special Heroes, een samenwerking van LVC3, het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport en NOC*NSF gesteund door het ministerie van VWS en de provincie Noord-Holland. Tot juli 2015 blijft het ministerie het programma steunen. “We bieden de scholen, sportverenigingen en gemeenten de mogelijkheid om binnen twee jaar het programma te implementeren. Dat lukt steeds beter. Vanaf 2009 tot december 2011 hebben 184 scholen, 17.000 kinderen en 230 sportverenigingen deelgenomen aan het programma. Wij willen dat het programma na twee jaar in beleid en uitvoering onderdeel wordt van de samenwerking van lokale betrokken partijen. Onze bijdrage verandert, maar we blijven aanjagen en faciliteren. Zeker tot 2015 ontwikkelen we nieuwe initiatieven om zoveel mogelijk scholen in het speciaal onderwijs te bereiken en te ondersteunen”, benadrukt Erna Mannen. “Sporten en bewegen geeft kracht en maakt trots! Sporten vergroot het zelfvertrouwen en zorgt tegelijk voor sociale contacten met leeftijdgenootjes. Daar doen we het voor.”

Verschillen

De sport- en beweegdeelname van leerlingen met een handicap ligt veel lager dan van de leeftijdsgenoten zonder handicap. Zij zijn minder vaak lid van een sportvereniging dan leerlingen zonder handicap. Ruim een kwart van de leerlingen uit het speciaal onderwijs speelt nooit buiten. Meestal worden ze met een vervoersbedrijf (taxibusje) heen en terug gebracht. Recent onderzoek laat zien dat 66 procent van de leerlingen van cluster 3-scholen (voor kinderen met een fysieke en/of verstandelijke handicap) minstens één keer per jaar sport. Voor de kinderen in het regulier onderwijs is dat 95 procent.

Twee keer voor de top

Oefenen voor de top van de Alpe d'Huez

Voor veel Tour de France-rijders is het dé geveerde rit: de top van de Alpe d'Huez. Toch gaan negen leerlingen met een gedragsproblematiek van speciaal onderwijsschool De Ambelt uit Zwolle op 12 mei de uitdaging aan. Samen met hun begeleiders fietsen ze die dag naar de top van deze steile berg. Al een heel schooljaar wordt er fanatiek getraind. BM fietste een ochtendje mee.

TEKST: JOU LUUCKX FOTO'S: THIJS ROOIMANS

22 BALANS 5-2012

De training vandaag begint met werkoverleg in het restaurant. Begeleidster Cynthia Zuleman spreekt de jongeren toe. "Vorige week was er gezeur over het dragen van een fietshelm. Die dingen zijn er voor de veiligheid. Dus dragen en geen discussie. Het moet gewoon." Het gesputter van de groep houdt gelijk op. Daarna legt Cynthia uit wat we die ochtend gaan doen. Mountainbiken op de Leemkule. Dit heuvelachtige bosgebied op een paar kilometer afstand van de school is de perfecte voorbereiding op het

"Geen gezeur over het dragen van een fietshelm. Die dingen zijn er voor de veiligheid. Gewoon dragen dus."

BALANS 5-2012 23

Daar komt het peloton

Toch niet de goede versnelling

Helmpjes op. Geen discussie

beklimmen van de Alpe d'Huez. "We gaan vandaag vooral letten op het schakelen in de juiste versnelling om te kunnen klimmen. Oefen wat het beste werkt. Vraag hulp als het niet lukt. Verder nog vragen?" Nou, die zijn er wel. De meeste leerlingen uit de groep hebben een autismespectrumstoornis. Voor het eerst zonder je ouders op vakantie gaan en dan ook nog naar het buitenland, dat is wel heel spannend voor hen. Eigenlijk gaan deze leerlingen dus twee keer voor de top. Geduldig beantwoordt Cynthia alle praktische vragen over de slaaplocatie in Frankrijk, het vervoer en natuurlijk het eten tijdens de trip. Nu is het tijd om te gaan fietsen. Anders komen we in tijdnood. In de werkplaats van de school waar de fietsen zijn gestald maakt

iedereen zich op voor het vertrek. De helmpjes gaan zonder morren op en de groep vertrekt op de fiets richting Leemkule. Daar aangekomen valt de groep gelijk uit elkaar. De grootste waaghalzen nemen direct de steilste helling. De helft moet halverwege afstappen. Ze zijn in een te zware versnelling aan de klim begonnen. De jongens krijgen uitleg over hoe ze het beter aan kunnen pakken. Wendy blijft maar rondjes rijden en roept elke keer als ze boven op de berg aankomt: "Dit is echt leuk!"

Stimulerend duwtje

Maarten klaagt over pijn in zijn rug. Voorzichtig probeert hij nog een rondje samen met een begeleider. Sandra hangt een beetje rond. Zij

Dit is zó leuk!

Wat moet er gerepareerd worden aan jouw fiets?

Voorzichtig afdalen

heeft duidelijk een stimulerend duwtje in de rug nodig. Ze vindt het rijden op bosgrond een beetje eng. Gelukkig is de weg naar de top van de Alpe d'Huez geasfalteerd. De leerlingen laten zich sponsoren voor het rijden van de rit. Daarvoor moeten ze zelf op pad om sponsors te werven. Het opgehaalde geld gaat naar het Ronald McDonaldhuis. Begeleiders Mark Leeftang en Franceline van de Geer, de drijvende motors achter dit bijzondere project, benadrukken dan ook dat het meer is dan sportstimulering alleen. De jongeren leren grenzen verleggen. Ze moeten naar buiten treden, de pers te woord staan. Ze doen succeservaringen op. Voor een groep jongeren die allemaal een gedragsproblematiek heeft, is dat

Cynthia houdt werkoverleg

Tussendoor even een slokje

heel speciaal. Ondertussen fietst de groep enthousiast terug naar school. "Goed getraind, jongens", complimenteert Mark de groep. "En denk erom, we gaan voor het met zijn allen bereiken van de top. Volgende week een spinningtraining. Zorg dat je op tijd bent."

Voor het eerst zonder je ouders op vakantie gaan en dan ook nog naar het buitenland, dat is wel heel spannend

Hoe de beweegachterstand
in het speciaal onderwijs
weg te werken

Special Heroes: iedereen kan een held zijn!

Special Heroes
wordt in nauwe
samenwerking met
scholen en lokale
sportverenigingen
uitgevoerd

Sporten en bewegen is leuk, geeft kracht en maakt trots! Ook voor leerlingen in het speciaal onderwijs. Toch is er juist bij deze doelgroep een grote beweegachterstand. Van de ruim 55.000 leerlingen die het speciaal onderwijs volgen, voldoet slechts 27 procent aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen voor jongeren tot achttien jaar: een uur per dag matig intensief bewegen. Niet voor niets is sportparticipatie van leerlingen in het speciaal onderwijs dan ook één van de speerpunten in het beleid van het Ministerie van VWS. Op gezamenlijk initiatief van Landelijke Vereniging Cluster 3 (LVC3), Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF geeft het programma Special Heroes dit speerpunt vorm. Sportverenigingen spelen hierbij een cruciale rol.

Special Heroes werkt eraan om leerlingen (van 6 tot 19 jaar) in het speciaal onderwijs te laten ervaren hoe leuk sporten en bewegen kan zijn. Hierbij staan leerlingen en hun wensen centraal en worden passende sport- en beweegactiviteiten aangeboden. Voetbal, atletiek, korfbal, dansen of boogschieten: alles is mogelijk! Het programma wordt in nauwe samenwerking met scholen en lokale sportverenigingen uitgevoerd. Hierdoor ontstaan er

voor de leerlingen mogelijkheden om in hun vrije tijd bij een sportvereniging te gaan sporten en bewegen.

Landelijke uitrol Special Heroes

Special Heroes is al vanaf het schooljaar 2009/2010 actief in vijf regio's en werkt daar samen met ruim honderd sportverenigingen. Dit schooljaar (2010/2011) is de landelijke uitrol van Special Heroes in nog veertien regio's. De samenwerkende organisaties willen hiermee bereiken dat het aantal scholen en sportverenigingen dat deelneemt aan Special Heroes fors groeit. Nu al doen 129 van de 345 scholen in het speciaal onderwijs mee. Special Heroes heeft de ambitie om tot en met 2012 het programma in te zetten op alle cluster 1- en 3-scholen van het speciaal onderwijs. Hierop zitten leerlingen met respectievelijk een visuele beperking en met een chronische ziekte of een lichamelijke, verstandelijke of meervoudige beperking. Ook worden er bij enkele cluster 2- en 4-scholen pilots gedaan. Dit zijn leerlingen met respectievelijk een auditieve beperking en met gedragsproblemen. Deze pilots hebben tot doel het programma ook binnen deze clusters uit te breiden.

Van school naar sportvereniging

Hoe werkt Special Heroes? Voorafgaand aan het programma vullen de ouders samen met hun kinderen een uitgebreide enquête in. Aan

de hand hiervan wordt gekeken of en hoe de kinderen na schooltijd bewegen en welke sporten ze leuk vinden. Vervolgens wordt het gewenste sportaanbod op de school vastgesteld en gaat de regioleider van Special Heroes op zoek naar passend sportaanbod bij lokale sportverenigingen. Gedurende een aantal maanden bieden verschillende sportverenigingen tijdens schooltijd een serie van vier sportclinics aan, zodat de leerlingen kunnen kennismaken met verschillende sporten.

"Hij hoort er helemaal bij"

Op deze manier ontstaat voor de leerlingen de mogelijkheid om in hun vrije tijd bij een sportvereniging te sporten. Een mooi voorbeeld hiervan is Allard, tien jaar en leerling in het speciaal onderwijs. Hij is gek op hockey en komt uit een echte hockeyfamilie. Door Special Heroes is hij nu helemaal op zijn plek bij hockeyvereniging Zevenaar waar zijn broers en zussen ook sporten. Allard's moeder is hier erg blij mee: "Allard sport nu iedere woensdag samen met een aantal klasgenoten. Niet als zijn broer en zus bij dezelfde vereniging. Hij hoort er helemaal bij!"

Drie fases Special Heroes

1. **Binnenschools aanbod:** sportverenigingen of andere sportaanbieders bieden tijdens de lesuren sportactiviteiten aan.
2. **Naschools/buitenschools aanbod:** sportverenigingen verzorgen aansluitend aan de schooltijd een sportaanbod op school of bij de vereniging.
3. **Nazorgtraject:** zorgen voor continuïteit van het programma, waarbij de sportdeelname van de leerling staat centraal staat.

Doorstroom naar de vereniging

Het voorbeeld van Allard toont aan dat sportverenigingen een cruciale rol vervullen binnen Special Heroes. Niet alleen om de leerlingen te enthousiasmeren tijdens de kennismakingslessen, maar ook om ze daarna blijvend deel te laten nemen aan sportactiviteiten. Dankzij de nauwe samenwerking tussen Special Heroes, de scholen en de verenigingen kan een vereniging zich optimaal inzetten in een regio. Het resultaat is een continue doorstroom van leerlingen naar het team voor kinderen met een beperking.

Rol combinatiefunctionaris

Bij de stap van de school naar de vereniging is een rol weggelegd voor de combinatiefunctionaris. Hij begeleidt zowel de leerling als de trainer en kan de sportvereniging enthousiast maken om ervoor te zorgen dat gehandicaptensport daadwerkelijk een plek krijgt binnen de vereniging. Gerda Zegeling is zo'n combinatiefunctionaris en werkt als vakleerkracht bewegingsonderwijs. In haar functie begeleidt ze zowel de leerlingen als de trainers op de vereniging. Gerda: "Ik ken de leerlingen vanuit de gymles, ik weet hoe ze in elkaar zitten. Door zelf mee te doen, kan de trainer van de vereniging bij mij kijken en zien wat een goede aanpak is voor de verschillende leerlingen."

Drempels voor gehandicaptensport

Met de landelijke uitrol van Special Heroes, zullen meer sportverenigingen in aanraking komen met gehandicaptensport, iets dat soms makkelijker is gezegd dan gedaan. Een aantal sportverenigingen is nog terughoudend en vindt het moeilijk om met de doelgroep te werken. Speciaal aanbod voor (jonge) gehandicapte sporters is ook lang niet voor alle sportverenigingen vanzelfsprekend. Veel verenigingen hebben immers weinig of geen ervaring

met kinderen en jongeren met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking. Logistieke aanpassingen zijn nodig (zoals vervoer en rolstoeltoegankelijkheid), trainers en vrijwilligers moeten leren hoe ze het beste met de doelgroepen kunnen omgaan, de doelgroep vraagt extra begeleiding, et cetera.

Samen werken aan sportaanbod

Per vereniging en doelgroep worden verschillende aanpassingen gevraagd. Juist voor de verenigingen biedt Special Heroes hulp en begeleiding. In samenwerking met sportbonden en gemeenten worden verenigingen op het gebied van integratie van gehandicapten-sport geadviseerd en ondersteund. Zo kunnen bijvoorbeeld logistieke problemen voor de aangepaste sportactiviteiten – denk aan vervoer, het gebruik van speciale materialen of het aanpassen van de accommodatie – gedeeltelijk worden opgelost dankzij de speciaal ontwikkelde programma's van sportbonden en/of gemeenten. Het programma Special Heroes heeft bovendien een hoop kennis in huis over de begeleiding van de verschillende doelgroepen.

Ervaringen van sportverenigingen

Ondanks de terughoudendheid zijn er gelukkig steeds meer verenigingen die de handschoen oppakken. Zoals de Doetinchemse Hockey Club. Zij hebben een G-team van vijf jongeren die zij al voor het derde jaar trainen. Vorig jaar nam het team voor het eerst aan een regionale competitie deel. "Omdat al onze jeugd-hockeytrainers diploma's hebben en twee trainers vanuit hun opleiding bekend zijn met de specifieke doelgroep, verlopen de trainingen goed. We hebben een regionaal netwerk waarin we elkaars expertise kunnen delen", aldus een hockeytrainer van het G-team. Ook andere verenigingen erkennen het belang van

Streetdance voor speciale helden

Veel leerlingen die vanwege hun gedragsproblematiek naar een bij de plaatselijke club. Special Heroes laat deze leerlingen binnen school leren de sporttrainers van de plaatselijke club hoe je deze de training. Elf leerlingen van de Amsterdamse SO-school Gerhard

18 BALANS 7 2012

speciale school gaan, lukt het niet om zonder extra hulp te sporten de school ervaren hoe leuk sporten kan zijn. Leerkrachten van de kinderen tijdens het sporten begeleidt. Joli Luijckx nam een kijkje bij krijgen Streetdance-les.

TEKST JOLI LUIJCKX FOTO'S THUIS ROOIMANS

BALANS 7 2012 19

Een voorstelling op straat

Nu nog allemaal gelijk. Best moeilijk!

Echte lol!

Kijk eens wat ik kan!

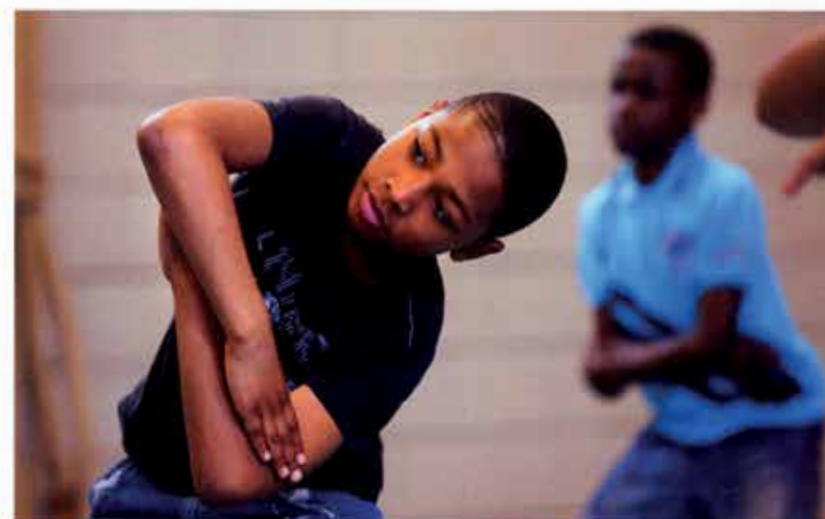

Opperste concentratie

Opvallend rustig komen de Streetdance-toppers de gymzaal binnen en gaan zitten op hun eigen genummerde stoel langs de muur van de zaal. Dansdocent Sharon van de plaatselijke dansschool geeft de kinderen les. Terwijl Jolien, de docent lichamelijke opvoeding van de school, haar ondersteunt en begeleidt. Dat is handig, blijkt al snel. Dimitri heeft veel vragen over de show die ze binnenkort op school gaan geven. Zijn buurman Sander zit te duwen. Dimitri wordt daar boos om. Sharon probeert alle vragen van Dimitri zo duidelijk mogelijk te beantwoorden. Ondertussen sust Jolien de ruzie tussen de beide jongens voor het verder uit de hand loopt. Dan is het eindelijk tijd om te beginnen met de les en blijkt dat meer dan de helft van de groep weer zijn gym schoenen vergeten is. Sharon legt het nogmaals uit. "Dansen op gym schoenen is

veel fijner. Je hebt dan meer grip. En in de gymzaal mag je alleen sporten op schoenen waar je niet buiten op loopt." Tijdens de uitleg blijft het onrustig. Sharon besluit nu snel te beginnen. "Ga allemaal in jullie beginpositie staan." Een nieuwe discussie tussen de kinderen is het gevolg. Sharon zet de kinderen kordaat op de juiste plek en begint hardop te tellen en klappen. 1-2-3-4- Ondertussen komen de kinderen op de maat van de muziek op.

De groep kinderen die deze middag meedoet aan de streetdance-les is de zogenaamde topgroep van de school. Begin van het schooljaar heeft een aantal klassen al een serie lessen gevolgd. Jolien: "Deze les is voor een groepje enthousiastelingen. Het zou leuk zijn als deze kinderen ook buiten school danslessen zouden gaan volgen.

Beste lastig, al die moves

Voetenwerk is belangrijk bij Streetdance

Time out, even praten met de juf

Maar dat is niet voor iedereen haalbaar. Ook de ouders moeten dat zien zitten. " Een enkeling is wat verlegen, maar heeft wel zichtbaar plezier. De stoerdere jongens springen vol overgave in de meest ingewikkelde dansposies. De les is alweer bijna afgelopen. Tijd voor de afsluiting. Alle kinderen gaan in een kring staan. Om beurt wijst Sharon een van de kinderen aan die dan in het midden van de cirkel danskunsten mag showen aan de groep. Raymond vind het wel heel eng, zo alleen in het middelpunt van de kring. Sharon pakt dit gelijk op en nodigt hem uit om samen met haar in de cirkel te dansen. Dat helpt. Aan het eind van de les voert de groep hun dans nog een keer uit op de straat voor de school. Want het is tenslotte STREET-dance. Voorbijgangers blijven staan om te kijken. Na alloop klinkt er een spontaan, welverdiend applaus. •

Special Heroes

Veel leerlingen die vanwege hun gedragsproblematiek naar een speciale school gaan lukt het niet om zonder extra hulp te sporten bij de plaatselijke club. Special Heroes laat de trainer van de plaatselijke sportclub eerst lesgeven binnen de school tijdens schooltijd. De docenten van de school ondersteunen bij de begeleiding en coachen de trainers van de clubs. Tweede fase is dat leerlingen na schooltijd sporten onder leiding van de trainers van de club. Leerkrachten bieden zo nodig nog ondersteuning. In de derde fase gaat de leerling sporten bij de plaatselijke club zelf.

MEER INFORMATIE www.specialheroes.nl

SPECIAL HEROES EVALUATIE 2007-2012

*Special Heroes is een samenwerking van LVC3 (vanaf 2013 PO-Raad), Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF.*

WWW.SPECIALHEROES.NL